

המשכיל

maskil

■ Z obsahu

Židovské náhrobky –
Umění symbolů (5) 4

110 let „Hilsneriády“
Trvající dluh justice 10

První dáma USA
navštívila Židovské Město 13

■ Krátce

Tel Aviv se může pochlubit svou architektonickou výjimečností. Od třicátých let minulého století tam začala výstavba budov ve stylu Bauhaus. Nový moderní styl s sebou přinesli židovští architekti, kteří byli nuceni opustit nacistické Německo. V Tel Avivu oni a jejich žáci postavili do padesátých let kolem pěti tisíc budov inspirovaných tímto stylem. Pro svou vysokou koncentraci bílých budov ve stylu Bauhausu je Tel Aviv nazýván Bílým městem a to bylo zapsáno v roce 2003 na seznam světového dědictví UNESCO.

Rabín Daniel Mayer

V projevu pětadesátiletého Perese, který před patnácti lety spolu s Jicchakem Rabinem a Jásirem Arafatem obdržel Nobelovu cenu za mír, zaznělo nekompromisní ujištění, že pro zvěrstva holocaustu neexistuje žádné rozhršení, usmíření, zapomnění ani promlčecí doba. Poté se hosté s doprovodem a návštěvníci setkání přemístili na hřbitov, kde státníci k památníku zemřelých položili věnec a dle židovského zvyku umístili kamínky.

Milan Kalina

Nejprve si prohlédla Pinkasovu synagogu a uctila tak na 80 000 českých a moravských Židů, kteří se stali obětmi nacistické perzekuce a jejichž jména jsou na zdech synagogy napsána. Po výkladu o dějinách modlítební paní Obamovou obzvlášť zaujal příběh dětských kreseb z ghetta Terezín, jichž je v prvním patře synagogy vystaveno více než 200.

Tisková zpráva ŽMP

Sad zachránců má být symbolickou připomínkou a památkou všech těch, kteří během druhé světové války pomáhali Židům. Datum 19. května nebylo vybráno náhodně. V ten den totiž oslaví své sté narozeniny sir Nicholas Winton, který na začátku války odvezl z Prahy do Velké Británie 669 převážně československých dětí židovského původu. Tyto děti v bezpečí britských rodin přečkaly válku a zachránily si život.

**Terezínská iniciativa
Nadační fond obětem holocaustu**

Terezínské zastavení

prezidenta Šimona Perese

A přibyl další kamínek... Foto Milan Kalina

TEL AVIV

100 let prvního hebrejského města – města bez přestávky

Židé spolu s arabským obyvatelstvem žili ve starobylém přístavním městě Jafa, známém již z biblických dob (Joz 19,46; 2Pa 2,15 atd. a z Jonášovy knihy 1,3). Podobně jako v Jeruzalémě se židovské obyvatelstvo snažilo zlepšit své životní podmínky a našlo řešení ve výstavbě nových sídlišť vně starého města. Tak již koncem 19. století vznikla nová jafska předměstí Neve Cedek (1887) a Neve Šalom (1891).

Opravdový historický přelom nastal **11. dubna 1909** (20. nisanu 5669), tedy před **100 lety**, kdy se na písčítých dunách severovýchodně od Jafy sešlo 66 rodin, členů společnosti Achuzat bajt, aby se zúčastnily loterie, v níž bylo rozděleno 66 stavebních parcel zakoupených o rok dříve. Stavební firma Nachalat Benjamin se dala do práce a o rok později již existují první ulice: Herzlova, Achad ha-Ama, Jehudy Haleviho, Lilenblumova a Rotschildova. To již stálo prvních 66 domů nového moderního města budoucnosti. 21. května 1910 se dostalo také novému městu jména **Tel Aviv (Jarní pahorek)**. Jméno navrhl Menachem Šenkin, který tak chtěl zvětšit Herzlovu památku, neboť jeho knihu Altneuland (Staronová země) přeložil z němčiny do hebrejštiny Nachum Sokolov a ten svůj překlad nazval **Tel Aviv**. Sokolov se v překladu názvu inspiroval biblickou knihou proroka Ezechiele (3,15), kde se tak nazývá babylónské město obývané židovskými vyhnanci.

Jedním ze zakladatelů společnosti Achuzat bajt a časem i nového města byl mnohdy neprávem opomíjený architekt a urbanista Akiba Arie Weiss (1868–1947). Ten psal v letáku kolportovaném mezi židovskými obyvateli Jafy toto: „V ulicích, na chodnících a silnicích zavedeme elektrické osvětlení. Z pramenů Maajanej ha-ješua přivedeme potrubím vodu do každého domu a také bude vybudována kanalizace.“ Nelze také nezpomenout prvního starosty Tel Avivu **Meira Dizengoffa** (1861–1936), který roku 1921 dosáhl u vysokého komisaře Herberta Samuela toho, že se Tel Aviv stal na Jafě nezávislou municipální jednotkou. O třináct let později byl prohlášen městem. To byl již Tel Aviv se svými více než sto tisíci obyvateli jedním z nejmodernějších blízkovýchodních i světových velkoměst.

Tel Aviv se rychle rozvíjel a ze dvou tisíc obyvatel roku 1920 se rozrostl tak neuvěřitelně, že o pět let později tam žilo již 34 tisíc obyvatel. V historii nejvyšší populace byla zaznamenána roku 1960, kdy tam žilo více než 390 tisíc lidí. Roku 1989 se počet obyvatel snížil na 317 tisíc, což bylo způsobeno mimo jiné i přemrštěnými cenami bytů, takže mladé rodiny hledaly levnější a kvalitnější možnosti bydlení v satelitních městech tzv. velkého Tel Avivu, např. v Cholonu, Bat Jamu, Ramat Ganu, Petach Tikvě nebo Rišon le-Cionu. Tento trend stále trvá, takže klasický Tel Aviv pomalu stárne, přestože

tam dnes opět žije více než 390 tisíc obyvatel, za což také vděčíme masovému přistěhovalectví z republik bývalého SSSR v devadesátých letech.

Již Neve Cedek a Neve Šalom byly středisky hebrejské literatury a kultury.

V dubnu 1921 se v Tel Avivu konal první sjezd hebrejských spisovatelů Erec Jisrael.

Dnešní Tel Aviv (foto Deror Avi)

Dnešní Tel Aviv je střediskem mezinárodního byznysu a bankovníctví, je sídlem diamantové burzy, v jeho blízkém okolí se soustředily izraelské a mezinárodní závody vysokých technologií – hi-tech. Tel Aviv je městem bezpočtu kaváren, mezi nimiž

11. dubna 1909 se na písčítých dunách severovýchodně od Jafy sešlo 66 rodin, aby si rozlosovaly parcely.

nechybí ani kavárna Masaryk na stejnojmenné telavivské třídě číslo 12, restauraci, bister, pubů, různých kulečnickových heren a mnoha dalších atrakcí slibujících obyvatelům města a turistům širokou škálu občerstvení a zábavy.

Ač se to někomu může zdát přehnané, ale kosmopolitní bavící se a konzumem překypující současný Tel Aviv je kulturním a literárním střediskem Izraele. Moderní Tel Aviv je důstojným pokračovatelem kulturní a literární tradice, která tu započala před sto lety.

Jeho organizátory a svolavatelé byli tam žijící spisovatelé jako Alexandr Ziskind Rabinovič (1854–1945) a básník Jakob Fichman (1881–1958). Sjezdu se účastnilo na sedmdesát spisovatelů tehdejší Palestiny. Na sjezdu byl také založen Svaz hebrejsky píšících spisovatelů. Tel Aviv jako středisko moderní hebrejské literatury posílila i alija dvou vynikajících spisovatelů Achad ha-Ama (1922) a Chajima Nachmana Bialika (1924), kteří poté žili v ulicích města pojmenovaných jejich jmény. Ch. N. Bialik pořádal literární večírky „Oneg šabat“, které probíhaly nejprve v domě sionistického činitele a mecenáše kultury Jicchaka Leiba Goldberga (1860–1935), který například založil roku 1919 deník Haarec a spolu se ženou Rachel daroval pozemek a cihly na výstavbu budovy **divadla Habima (Scéna)**, které bylo původně založeno roku 1917 v Moskvě a o devět let později muselo opustit SSSR. Od roku 1928 našlo své stálé místo v Tel Avivu a roku 1958 byla prohlášena Habima národním divadlem Izraele. Prvním tel-avivským divadlem bylo od roku 1925 divadlo **Ohel (Stan)**, které však nevydrželo soutěž s **Habimou** a bylo roku 1969 uzavřeno. Střediskem kultury Tel Avivu, které však mnohonásobně přesahuje měst-

► ský rámec, je **Miškan le-omanujot ha-Bama (Palác scénických umění)** na třídě krále Saula. Svě místo zde našly pod jednou střechou **Izraelská Opera**, již výše zmíněná **Habima** a **Tejatron Ha-Kameri (Komorní divadlo)** založené roku 1945, jehož ředitelem je Noam Semel, manžel renomované izraelské spisovatelky Navy Semel. Jako kuriozitu můžeme uvést, že v prvním hebrejském městě působí od roku 1987 divadlo v jidiš **Tejatron Jidiššpil**. V bezprostřední blízkosti Paláce scénických umění je moderní budova **Ústřední knihovny Bejt Ariela a Muzeum umění**. Z mnoha telavivských muzeí uvedme **Bejt ha-Tefucot (Muzeum židovské diaspory)** rozprostírající se na kampusu telavivské univerzity v Ramat Avivu. Mám za to, že je morální povinností každého Žida toto muzeum navštívit. Nelze též opomenout **Muzeon Erec Jisrael (Muzeum země Izraele)**, které má jedinečnou sbírku archeologických exponátů a je umístěno v krásném parkovém prostředí. Milovníci obrazů jistě neopomenou navštívit **Muzeum Reuvena Rubina** v Bialikově ulici 14. V té samé ulici č. 27 můžeme navštívit **Muzeum historie Tel Avivu-Jafo**. Toto byl pouze velmi stručný a neúplný výčet kulturních zařízení, které obyvatelé města a turisté mohou navštívit.

Tel Aviv se může pochlubit svou architektonickou výjimečností. Od třicátých let minulého století tam začala výstavba budov ve stylu **Bauhaus**. Nový moderní styl s sebou přinesli židovští architekti, kteří byli nuceni opustit nacistické Německo. V Tel Avivu pak oni a jejich žáci postavili do padesátých let kolem pěti tisíc budov inspirovaných tímto stylem. Pro svou vysokou koncentraci bílých budov ve stylu Bauhausu je část Tel Avivu nazývána **Bílým Městem** a to bylo zapsáno roku 2003 na seznam světového dědictví UNESCO.

O Tel Avivu se mnohdy hovoří jako o městě bez přestávky, bez jakýchkoli ome-

zení (kromě možnosti parkování, která je téměř nulová), městě nezbožném a mnohdy až bezbožném a provokativním. Pro mnohé Izraelece je Tel Aviv „**ir chilonit – světské město**“. Na první pohled to tak opravdu je. V Tel Avivu nepocítíte onu mystickou svatost Jeruzaléma a jste na míle vzdáleni benejbrackému „ghettu“, které je však odtud coby kamenem dohodil. Stačí se však podí-

Rothschild Boulevard v roce 1913

vat na internetové stránky telavivského rabínátu, abychom se přesvědčili, že zdání klame. Je tu 18 synagog určených pouze pro mládež, 22 synagog bucharských Židů, asi 83 synagog jemenských Židů, hodně přes sto synagog pro sefardy a o něco méně pro aškenáze. Celkem asi 400 synagog. Dále tu je 18 rituálních lázní (mikve) pro ženy a 17 pro muže. Je zde i několik velkých ješív a kolélů, nemluvě o státních náboženských školách (bejt sefer mamlachtí-dati).

Tedy ani současný, v mnohém amerikanizovaný a globalizovaný Tel Aviv není vyprahlou duchovní pouští, jak by se na první pohled mohlo zdát. Naopak, během posledních deseti let jsme svědky toho, že telavivská mládež se vrací k tradičním kořenům judaismu a stále více mladých lidí se účastní akcí pořádaných různými náboženskými organizacemi. Jak je vidět, v duchovní rovině není Tel Aviv černobílý, přestože černý asfalt silnic kontrastuje s bílými budovami Bauhausu.

► **Rabín Daniel Mayer**

Foto: commons.wikimedia.org

JAM SESSION PRO ONDŘEJE ERNYEIE

V neděli 17. května v 16 hodin

budov ve Společenském sále pražské obce hrát a vzpomínat přátelé.

Program Bejt Simcha Květen 2009

PÁTEK 8. KVĚTNA

od 18 h v Jeruzalémské synagoze
Kabalat šabat se skupinami
z Izraele a USA, po bohoslužbě
následuje večere v Bejt Simcha

SOBOTA 16. KVĚTNA

od 10.30 na Židovské obci

(Maiselova 18, Praha 1, 3. patro)

Ranní sobotní bohoslužba

a studium s rabínem

Tomášem Kučerou

PÁTEK 29. KVĚTNA

od 18 hodin v Pinkasově
synagoze (Široká ul., Praha 1)

Šavuot

kabalat šabat, čtení knihy Rut,
přednáška o svátku, kiduš
a pohostění

PRAVIDELNÉ AKCE

Kabalat šabat každý pátek
od 18 hodin

HODINY PRO VEŘEJNOST

až do odvolání pouze po předchozí
telefonické dohodě

Bejt Simcha

Mánesova 8, 120 00 Praha 2

Telefon: 222 251 641, 724 027 929

E-mail: kehila@bejtsimcha.cz

Web: www.bejtsimcha.cz

JAK ZÍSKÁVAT MASKIL?

a) v elektronické podobě na www.maskil.cz

b) v tištěné podobě za cenu poštovního a balného; pošlete, prosím, svoji žádost na adresu Bejt Simcha, Mánesova 8, 120 00 Praha 2, telefon: 724 027 929, e-mail: redakce.maskil@maskil.cz;

výše poštovního a balného je v ČR minimálně

250 Kč ročně; uvedený obnos nám laskavě

zašlete složenkou nebo na bankovní účet

číslo: 86-8959560207/0100 u Komerční banky,

variabilní symbol je 88888 (5x8), v popisu platby

uvedte, prosím, své jméno.

Bejt Simcha ve spolupráci s FŽO a WUPJ (Světovou unií progresivního judaismu) srdečně zve na:

ŠABAT S RABÍNEM TOMÁŠEM KUČEROU

sobota 16. května 2009

na Židovské obci (sál ve 3. patře), Maiselova 18, Praha 1

Šachrit – ranní bohoslužba od 10.30 hodin

Šiur – společné studium týdenního oddílu Tóry od 12 hodin

Příspěvky ke společnému vegetariánsko-mléčnému obědu vítány.

Židovské náhrobky – umění symbolů

Činnosti spojené s fungováním židovských obcí v diaspoře

5. část

Rabín, kantor, matrikář (motiv knihy)

Pro rabíny bývá na hřbitovech vyčleněno čestné místo, kde jsou pohřbíváni. Pro výzdobu židovských náhrobků nebyl vytvořen jednotný předpis a variabilita použitých symbolů u náhrobních kamenů rabínů je značná. Jejich náhrobky mohou být opatřeny pouze textem bez výzdoby (náhrobek rabína Mordechaje Beneta v Mikulově), jindy je výzdoba zaměřena na sdělení osobního jména (náhrobek Maharala na Starém židovském hřbitově v Praze), někdy převládalo znamení levitského původu (náhrobek rabína Ezechiela Landaua na starém olšanském hřbitově v Praze) nebo použití kohenského symbolu (náhrobek rabína Šacha v Holešově), případně jsou použity další výtvarné motivy.

Znamením, které v některých případech označuje činnost rabína, je motiv knihy. Na Starém židovském hřbitově se vyskytuje od počátku 17. století na náhrobcích kantorů (předzpěváků v synagoze): např. v kombinaci s medvědem – symbolem jména – na náhrobku Jissachara Bera Chazana (1625) nebo na dvojnáhrobku pro kantora Abrahama, syna Jisraela Isserla (1628).

Obr. 7 Náhrobek Abrahama Rosenbauma, 1853, židovský hřbitov, Pacov, okres Pelhřimov, detail

Příkladem z mimopražských hřbitovů je pohořelický náhrobek rabína Jehudy Lejba Freunda (1855), syna rabína Chajjima Berlina z Holešova. Rabín zodpovídá za náboženský život a výuku, může být učitelem *ješivy* – talmudické školy, většinou stojí v čele rabínského soudu (*av bejt din*) a sleduje řešení problémů z hlediska *halachy* – židovského zákona. Činnost rabína Freunda je popsána v náhrobním nápise: „Nocoval v hlubinách *halachy* a sestupoval do moře Talmudu.“ Je zastoupena knihou, symbolem rabínovy moudrosti, kterou drží v ruce lev odkazující na osobní jméno zemřelého.

Rozsah činností, které jsou vyjádřeny symbolem knihy, rozšiřuje výzdoba náhrobku Abrahama Rosenbauma, někdejšího předsedy židovské obce v Pacově (1853). Reliéf knihy, doplněný dvěma brky, na jeho náhrobku upozorňuje na Abrahamovu dlouholetou činnost matrikáře místní židovské obce, obr. 7.

Mohel (motiv mohelského nože nebo soupravy)

Od poloviny 18. století nacházíme na náhrobcích motivy spojované s činnostmi mohelů. Obřízka – *brit mila* – se vztahuje na zdravé chlapce ve věku osmi dnů, případně se vykoná později, až to zdravotní stav dovolí. Je jí vždy znovu naplňována Abrahamova smlouva (Gn 17: 9–14) a vzápětí poté dítě obdrží hebrejské jméno. Mohelské nástroje, většinou zhotovované ze stříbra, sestávají z nože, ochranného štítu, lahvičky na hojivý prášek a misky. Obliba používání motivu mohelské soupravy na náhrobcích je různá v závislosti na rozličných lokalitách. Na rozdíl od většiny znamení příklad použití tohoto symbolu nenajdeme na Starém židovském hřbitově v Praze.

Naopak byl oblíbeným motivem některých venkovských židovských hřbitovů. Tradice mohelství se v některých rodinách dědila, a tak mohelské symboly zdobí náhrobky mužských příslušníků rodiny ve více generacích. Příkladem je jihomoravská židovská obec v Polici, kde také nacházíme jeden z nejstarších dokladů použití. Obřízkové nástroje jsou ústředním výtvarným motivem na náhrobku Jaakova Jirmijahu (1754) a jeho syna Jicchaka známého jako Isak Landesmann (1797), který byl jednou z pozoruhodných postav židovské historie. V symetrické kompozici je vytesán vpravo vertikálně reliéf nože, vlevo nádobka na hojivý prášek a uprostřed kruh, který představuje kruhový tvar misky. Na dalších náhrobcích se motivy jednotlivých součástí obřízkové soupravy vyskytují v různých kombinacích a různě výtvarně řešené. Spojení lahvičky a nože nacházíme poměrně často v různém provedení (např. na náhrobku Chanocha, syna Chajjima, syna Cadoka, v Kolíně 1762, na dvojitěm manželském náhrobku Judy Hirsche v Chodové Plané 1856 nebo na náhrobku Zeliga Wolfa ve Vamberku 1857, obr. 8). V mladším období 19. století je časté vyobrazení samotného nože. Obřízková souprava bývá v této době doplněna další součástí: ochranným štítem (Meir Mendl, syn Zanvila Millera,

Kolín, 1848 nebo Meir Goldmann, Heřmanův Městec, 1853).

Troubení na šofar (motiv šofaru)

Mohelství bývá spojeno s další činností, troubením na šofar. Šofar je zvířecí roh, většinou beraní, na který se každoročně troubí v měsíci tíšri na Nový rok a Jom Kipur a také v měsíci elul, který těmto svátkům před-

Obr. 8 Náhrobek Zeliga Wolfa, 1857, židovský hřbitov, Vamberk, okres Rychnov nad Kněžnou, detail

chází. S tímto obdobím je spojena potřeba pokání, kterou zvuk šofaru připomíná. Pokud byly obě činnosti vykonávány souběžně, bývá v sepulkrální výzdobě motiv šofaru kombinován s motivy mohelství, jako na náhrobku Wolfa Meira v Turnově 1819, na náhrobku Abrahama Reisse ve Strážnici 1841 nebo na náhrobku Josefa Mošeho Hausera v Šafově 1845. Jakožto upozornění na činnost pohřbeného bývá výjimečně šofar zobrazen i samostatně, tento doklad však na území Čech a Moravy nebyl dosud nalezen.

Sofer – písař (motiv Tóry nebo píšící ruky)

Každá židovská obec potřebuje pro svoji činnost napsanou Tóru, svitek pěti knih Mojžíšových, z nichž se předčítá v synagoze každý týden jedna část a během jednoho roku se přečte celá. Písař opisuje svitky Tóry (*sfarim*), texty pro *tfilin* (modlitební řemínky) a pro *mezuzy* (při vchodu do domu a jednotlivých místností). V epigrafice náhrobku bývá profese písaře označena zkratkou složenou z prvních písmen tohoto slovního spojení (STM). Písař také připravuje písemnosti pro svatbu (manželská smlouva – *ketuba*), případně rozvodové listiny (*get*). Za hlavní činnost písaře se ovšem považovalo psaní Tóry, jak ukazuje i náhrobek kantora Klausovy synagogy, písaře Josefa, syna Ajziga, na Starém židovském hřbitově ▶

► (1670), zobrazující svitek Tóry jako výsledek práce písaře. Také v německy psaných pramenech 19. století je činnost písaře vztažována především k Tóře, a ten bývá proto označován jako písař Desatera – „Zehngobothschreiber“. Na náhrobcích bývá v této době charakterizován reliéfem písčící ruky, příkladem je náhrobek Zeliga Theinera z Votic (1838), **obr. 9**.

Gabaj cedaka – správce pokladny (motiv mince nebo pokladničky)

Cedaka znamená dobročinnost, doslova spravedlnost. Vychází ze sociálního citění Tóry a systému pomoci potřebným, který byl podrobně vypracován v Talmudu. Před důležitými svátky i při dalších příležitostech bylo v židovské společnosti zvykem poskytovat dobročinné dary. Již od raného středověku měla každá židovská obec správce milodarů (*gabaj cedaka*), který střežil pokladnu a musel být důvěryhodnou osobou. Proto tato funkce bývá v epigrafice náhrobků zdůrazněna a v některých případech i výtvarně zobrazena pokladnou, případně i včetně vhozované mince. Unikátní náhrobek na Starém židovském hřbitově v Praze z roku 1767 náleží Rejzl, manželce Šemuela Zimmela, která byla správkyní pokladny v Pinkasově synagoze. Její náhrobek je ozdoben reliéfem mince a nápis náhrobku s popisem její funkce umožňuje tento motiv interpretovat.

Několik náhrobních kamenů s téměř identickým motivem pokladničky, kterou přidržuje ruka jejího správce, nacházíme na jižní Moravě ve 2. čtvrtině 19. století. Všechny osoby, jimž náhrobky patří, byly správcové pokladny, většina působila v čele

Obr. 9 Náhrobek Zeliga Theinera, 1838, židovský hřbitov, Votice, okres Benešov, detail

židovské obce, poslední jmenovaný ve spolku Chevra kadiša. (Mikulov: 1829 David Koritschoner, **obr. 10**, Ivančice: 1841 Joachim Leopold Steiner, 1843 Simcha Polak a 1847 Šelomo Diamant). Tradice

používání motivu pokladničky coby dokladu činnosti pohřbeného pokračuje v Ivančicích ještě ve 2. polovině 19. století.

Obr. 10 Náhrobek Davida, syna Šimona Koritschone-ra, 1829, židovský hřbitov, Mikulov, 1829, detail

Obchodník (motiv kotvy)

Mezi nejfrekventovanější povolání Židů, které mohli provozovat po celá staletí, patřil obchod. V několika málo případech jeho symboly nacházíme na náhrobcích. Zcela jedinečnou výzdobu má náhrobek Davida Rausnitze z Prahy pohřbeného na starém smíchovském hřbitově v Radlicích roku 1813. Tvoří ji reliéf

Obr. 11 Náhrobek Breindl Wernerové, židovský hřbitov, Osoblaha 1843, detail

kotvy, sudu a zavázaného balíku, který by byl těžko interpretovatelný bez nápisu náhrobku: „zabýval se čestně obchodem, odměřoval podle míry...několik let zdarma dodával víno pro kiduš – požehnání nad vínem – na šabat do Klausově synagogy...“ David Rausnitz nebyl jenom běžným obchodníkem, ale jeho činnost se díky účelu konání posunula na vyšší úroveň. Jeho zásluhy byly vyznačeny v nápisu a zdůrazněny výtvarně.

Motiv kotvy je na náhrobcích doložen až od počátku 19. století, ale v židovském prostředí je znám již dříve. Na domě rodiny Popper z 18. století v Břežnici se reliéf kotvy nachází nad jeho bočním vchodem a považuje se za znamení obchodníka. V průběhu

19. století stejný motiv nacházíme na dalších náhrobcích (v jihomoravských Pohořelicích a východočeské Luži), zde však náhrobní nápisy důvod jeho použití neobjasňují. Přesto lze předpokládat, že i na těchto náhrobcích byly použity ve stejném smyslu jako v Radlicích.

Ve slezské Osoblaze se stal motiv kotvy oblíbeným kolem poloviny 19. století a byl použit také na náhrobku ženy. Náhrobek Breindl Wernerové (1843) je dosud nejstarším známým příkladem tohoto motivu u ženy, **obr. 11**. Vnímání motivu kotvy jako vyjádření úspěšné obchodní činnosti potvrzuje náhrobek Josefa, syna Chajima Katze, v Osoblaze 1862, **obr. 12**, a náhrobek Salomona Müllera ve Velké Bukovině 1870. Kotva je na nich vyobrazena současně s motivem Merkurovy hole *caduceus*, symbolem obchodu a zboží, který rozšiřuje řadu několika převzatých motivů z nežidovského světa zavedených pod vlivem rozšiřující se asimilace.

Obr. 12 Náhrobek Josefa, syna Chajima Katze, židovský hřbitov, Osoblaha 1862, detail

Tkadlena cicit (motiv tkadleny)

Mezi ženské činnosti zobrazující práci, která vede k vykonávání náboženských povinností, patří tkaní třásní pro modlitební pláště mužů. Třásně – cicit – vyjadřují připomínku dodržování příkazu Tóry. Náhrobek Hendl, dcery Mordechaje, manželky Herze Leibmeritze (Starý židovský hřbitov v Praze 1652), tuto činnost zobrazuje a je považován za unikátní, protože jako jediný známý zachycuje figurální motiv jakožto symbol činnosti. Rozpoznání smyslu vyobrazení, které znamenalo poctu pro zemřelou, je opět založeno na epigrafice náhrobku.

Mnohé další činnosti, bez nichž se život židovských obcí neobešel, se ve výzdobě náhrobku neodrazily nebo jejich zobrazení dosud nebylo nalezeno a potvrzeno. Také nacházíme náhrobky osob, které nelze pro nedostatek písemných pramenů identifikovat, a interpretace některých motivů, pokud nejsou vysvětleny náhrobním nápisem, je pouze hypotetická. Příkladem je motiv praporu či zástavy na náhrobku Mošeho Segala Janovice na hřbitově ve Zbraslavicích 1810, který snad naznačuje funkci Mošeho v čele blíže neurčeném spolku.

► Text a foto Iva Steinová

Kromě rodiny Mendelssohnových (Maskil č. 7) se letos hodně vzpomíná i na další osobnost, která sice k židovství nepatří, nicméně naši tradici ovlivnila a stále ovlivňuje. Před 200 lety se narodil Charles Darwin. Chtěl bych vyzdvihnout sedm charakteristik jeho života, které nás mohou inspirovat:

Darwin pro každého

1. První je poučení pro všechny rodiče, kteří přesně vědí, čím se jejich dítě stane. Robert Darwin věděl, že jeho syn bude lékařem. Anatomie mu však byla odporná a od své první operace v nemocnici utekl a už se nevrátil. Naštěstí byl otec rozumný a dal svému synovi druhou šanci – studium teologie. I to však byla jenom mezizastávka.

2. Jak bychom mohli definovat spiritualitu? Židovská mystika ji chápe jako pozornost k detailům, které nás obklopují. Tato pozornost pochází od vnějších impulsů, které vnímáme našimi pěti smysly. Potom však musí začít uvědomělé rozumové zpracování, abychom mohli ze smyslových impulsů těžit nějaký užitek. To se vztahuje jak na náš osobní, tak profesionální život. Když budeme pozorní, aniž bychom vjemy zpracovávali, ztrácíme smysl pro skutečnost. Když vjemy zpracováváme, aniž bychom byli pozorní, brzo se automaticností unavíme. Oba aspekty mohou být časově různě dlouhé, ale musí tvořit jednotu, která se vzájemně ovlivňuje. Bez této jednoty bychom nikdy neslyšeli o Darwinovi, který měl pět let na to, aby při cestě na lodi vycvičil svou pozornost k detailům, a více jak čtyři desetiletí na to, aby rozvinul výsledky této pozornosti. Tak mohl vysvětlit, proč mají například žirafa a slon v tak odlišném krku stejný počet obratlů a proč se kostní struktura v ruce člověka, nohy koně, ploutve velryby a křídla netopýra tak nápadně podobá. Metoda přírodních věd je ta samá jako metoda duchovních věd a každého duchovního systému: pozornost pro detaily, které vnímáme smysly a rozumově zpracováváme.

3. Každý duchovní talent potřebuje finanční podporu. Určitě existovala v Darwinově době spousta lidí, kteří byly stejně tak nadaní jako on. Bez finanční podpory své rodiny by však neměl Darwin nikdy možnost se na tak dlouhou cestu lodí vydat. Jeho otec pokryl veškeré, a to značné, cestovní náklady. Tím byl Darwin osvobozen od každodenních prací na lodi a mohl cestovat po zemi. Finanční podpora jeho otce mu umožnila nezávislost i později. Skutečnost, že duchovní potenciál jde ruku v ruce s finančním zajištěním, věděla už i naše Tóra. V chrámu, ve svatostánku, stála na jižní straně menora jako symbol chápání (a řekněme osvícenství), na severní straně stálo dvanáct pecní chleba jako znamení materiální jistoty. Jakkoliv je nám atmosféra chrámu nepřímá, obsahuje mnoho aktuálních výzev. V tomto případě souhrn duchovních a materiálních stránek, která vyzvedla i jméno Darwin z anonymity historického dění.

4. Žádný člověk nežije ve světě izolovaně, ale závisí na spolužití s druhými lidmi jak ve fyzickém smyslu (pomyšleme jenom na služby naší společnosti, na které jsme odkázáni), tak i v duchovním životě, ve kterém dostáváme od druhých lidí podstatné impulzy, které nám pomáhají a posouvají dále. Tak i Darwin pozoroval změny druhů v přírodě, ale chyběl mu pro to důvod. Ten přišel až s článkem ekonomy Malthuse, který popisoval, jak se lidé exponenciálně rozrůstají a tím dostávají do nouze. Komunikace s impulzy druhých však nebyla tak dokonalá. Darwin by dovedl své teorie mnohem dále, kdyby četl převratné práce svého vrstevníka Georga Mendla, který v Brně objevil princip genetické dědičnosti. To nás učí, že čím více komunikujeme s druhými, tím více toho zvládneme. Na této bázi je založena myšlenka každé společnosti, každého společenství, každé obce. Známe to pod pojmem synergistický efekt: celek je větší než součet jeho částí.

5. V židovství mluvíme o ctnosti zvané *cnijut* – skromnost, kterou můžeme chápat tak, že i když dosáhneme něčeho významného, měli bychom zůstat sebekritickými, odhlížet od subjektivní hrdoosti a přemýšlet o objektivním významu. Tuto *cnijut* – skromnost ukázal Darwin tím, že s vydáním svých převratných závěrů čekal téměř dvacet let. Možná, že v této skromnosti hrála roli i politická opatrnost či dokonce strach. Když ale jeho mladší kolega Wallace ze své cesty po Indonésii

poslal podobné pozorování přírodních zákonů, podířil se Darwin tlaku svých přátel a uveřejnil před přesně 150 lety svou knihu *On the Origin of the Species*, O vzniku druhů (1859). Přitom si stále ponechal svou *cnijut* – skromnost, protože se v této knize ani jedním slovem nezmínil o vzniku člověka. K tomu došlo až o dvanáct let později, v jeho knize *The Descent of Man*, Původ člověka (1871), i tehdy se skromným tvrzením: „Pravděpodobně pocházejí všechny bytosti, které kdy na zemi žily, z prapůvodní formy, do které byl život vdechnut.“ Více k tomu neřekl a sloveso vdechnout může být pochopeno tak, že nějaká jiná instance toto vdechnutí provedla. Možná, že zde šlo opět o směr politické opatrnosti se strachem, která vedla ke zmírnění jeho revoluční výpovědi.

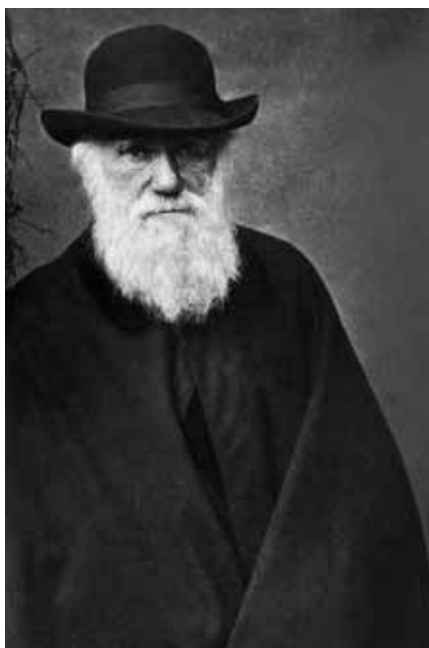
V jednom pozdějším vydání najdeme větu: „Nevidím žádný důvod, proč by názory v této knize měli zranit číkoliv náboženské pocity.“ Darwin nechtěl na nikoho útočit, jenom zveřejnil své názory, o kterých byl přesvědčen.

6. Každá činnost a také každý úspěch v našem životě se děje mnohdy za vysokou cenu a je často spojen s utrpením nebo bolestmi. Několik Darwinových dětí zemřelo v raném věku a on sám trpěl od svých 40. narozenin četnými zdravotními problémy. Kvůli stálým žaludečním těžkostem musel stále častěji podstupovat léčebné kúry a byl považován za invalidu. Později k tomu přibyla angina pectoris a po několika infarktech a za velkých bolestí zemřel Darwin ve věku 73 let (roku 1882).

7. Vědecká práce Darwina stále přiváděla ke společenskému angažmá. Často vyjadřoval své přesvědčení o rovnosti, mluvil proti otroctví a privilegiím a o představě, že všechny živé bytosti jsou spolu spojené a tedy stejně hodnotné. Tato myšlenka není pro rabínskou literaturu a zvláště pro midraš nová. Proč byl člověk stvořen až šestého dne? Aby neměl pocit, že je korunou stvoření, protože i mravenec byl stvořen před ním. Zaujetí pro zlepšení společnosti označuje naše tradice jako *tikun olam*. Darwin prováděl svůj *tikun olam* spojením specifických vědeckých zájmů s obecnými společenskými požadavky.

Nakolik jeho nauka souzní s prameny židovství, se dočteme příště. V sedmi bodech, symbolicky připomínajících sedm dní v týdnu a sedm dekad lidské existence, jsem chtěl v rámci Darwinova roku poukázat na jeho osobnost, ve které najdeme prvky každého lidského života, bez ohledu na slávu či historickou známost.

► Rabín Tomáš Kučera

Nedostatek slz pro oškubané zazobance

Zil jsem ve skálopevném přesvědčení, že největší, nejnemravnější příjmové disproporce toleruje naše Amerika, kde někdo inkasuje milion dolarů každý měsíc či týden či pouhý den, za pár minut víc než obyčejný občan získá za celoživotní lopotu – a ono ne. Výsledky mezinárodních studií přinášejí důkazy a zlatou medaili rekordní nerovnosti udělují Mexiku a Rusku, po tolika letech, desetiletích tamějšího velebení rovnostářského ideálu.

A v roce 2008 došlo ke krachu s globálním dopadem. Výsledek průzkumu poradenské firmy Oliver Wyman odhaduje celkovou ztrátu těch největších boháčů na 10 trilionů dolarů. Takovými starostmi se značně zabývající časopis *Forbes* oznamuje, že počet miliardářů se v roce 2008 zredukoval z 1125 na 793. Z časopisu *Finans* jsme se dozvěděli o redukci ruských miliardářů na polovinu, že deset nejbohatších Azbuků pozbylo dvě třetiny svého jmění, že jeden oligarch mínivl v jižní Francii koupit vilu za 400 milionů euro, teď je ale jaksi nemá a již zaplacenou zálohu 39 milionů teď ztratí, chudák jeden.

Staré peníze versus novozbohatlíci. Někdejší aristokracie, dědicové obrovských lánů, průmyslníci hodnoty vytvářející, zdroj autentického pokroku. To ale rozhodně není případ těch nynějších šampiónů. Těmi jsou bankéři, investoři, spekulanti, manipulující manažeři oněch *hedge funds*. Mezi takovými například značně vynikl maďarský uprchlík George Soros, jemuž se v jedné šikovně časované manipulaci podařilo vydělat miliardu a současně i ochudit britskou monarchii, všechny její poddané.

Sorosovi ale nelze upřít zásluhy filantropa, podporujícího některé (ale ne všechny) užitné projekty. Ze svých peněz například pořídl Středoevropskou univerzitu s původním sídlem v Praze, kde mohla být dodnes, nebyť tehdejší lakoty českých činitelů domáhajících se nehorázného zvýšení nájmů, což mecenáše právem natolik znechutilo, že univerzitu, výtečnou instituci, přestěhoval do Budapešti.

Teď však ve světovém povědomí herostratovskou slávu dosáhl, v roli rekordně značného padoucha se projevil americký Bernard Madoff, finančník, investor, donedávna velevážená osobnost, dokonce povýšená na předsedu burzy NASDAQ. Madoff jako okrasa salonů, těch nejznamenitějších společenských kruhů, ultrametánky. Tež pilně si počínající ve filantropii, značně či zcela výlučně židovské, velebený pro svou jakoby nezištnou štědrost.

Po téměř dvacet let takto zářil vlastně největší zloděj, podvodník v dějinách, jemuž se podařilo ukrást odhadovaných padesát miliard dolarů. Přitom to byl pouhý plagiátor kopírující praktiky legendárního hochštaplera italského původu: Charles Ponzi, jeho systém pyramidy, sliby obrovských výnosů nikým jiným docílených, ale placených z peněz přibývajících počtu dychtivých zájemců, jejichž investice se takto rozplynuly. Stali se pouze

příjemci pravidelných výtečných zpráv, virtuálního vyučování docílených báječných zisků. Rostla pověst tohoto finančního čaroděje, jenž si pořizoval další sídla, jachty, privátní letadla. A pak to bouchlo.

Nyní dřepí v cele, z níž se na rozdíl od jiných podvodníků už nikdy asi ven nedostane. O to se postará velikánská obec okradených, která se již teď tuze snaží znemožnit přesuny fondů v rodině: paní manželce Madoffové, jeho původní sekretářce, sto milionů (o nichž tvrdila, že to je dědictví po jejím otci, který jí zanechal pár tisícovek), dva synové a jeden bratr, všichni zaměstnaní v téže šejdířské

Bernard Madoff, největší podvodník v dějinách

firmě, o jejímž šejdířství údajně neměli potuchy. Prozatím zažalování nejsou, ale na jejich budoucí beztrestnost bych nevsadil ani víndru.

Krátce pro provalení skandálu se v médiích objevila zpráva o otevřeném dopisu významného rabína, důkladně kaceřujícího ultralačného Madoffa, a vyjádřivšího obavy, že následky jeho počínání rozdmýchají antisemitické nálady veřejnosti.

Proč by se významný náboženský hodnostář takto veřejně angažoval? Nekalé machinace finančníků židovského původu nejsou přece raritou, nedávným precedentem nám poslouží švindlující multimilionáři jako Ivan Boesky či Michael Milken, po několikaletém pobytu za mřížemi zpět na svobodu. (Milken, postižen rakovinou prostaty, přemnoho milionů, státem mu neuzmutých, věnoval na výzkum právě tohoto pánského onemocnění.)

O Madoffově židovství a kolosálním rozsahu jeho podvodů se ledacos objevuje na internetu a významné organizace jako Anti-Defamation League a American Jewish Committee již vyslovily obavy z nové nebezpečné vlny anisemitismu. *Commentary*, významný vlivný měsíčník (založený právě tímto AJC) ve svém vydání (únor 2009) se podrobně zabývá Madoffem způsobenou katastrofou

charakterizovanou jako kombinace Titanicu a tsunami: nejen že rozsah způsobené škody, ale i potupa celé židovské komunity, chytrých, inteligentních lidí v roli hlupáků. Za nos vedení jejich dlouhodobým idolem – modelem brilantního našince, který to uměl, nevnucoval se a dychtiví zájemci se k němu jen hrnuli.

Madoff očaroval své klienty v příjemném společenském prostředí, zejména v New Yorku a na Floridě v luxusní končině Palm Beach.

Návštěvníci z České republiky při zájezdu na Floridu se nejspíš budou zajímat o Orlando – adresu Disney World, o J. F. Kennedy Center, kde startují a přistávají astronauti, o Miami, hodně kubánské, též tamější Art Deco, dál pak k jihu po řetězci dlouhých mostů na Key West, odkud by Havana byla téměř v dohledu. Pak se vydat opačným směrem k severu, podél pláží Fort Lauderdale až k oně ultrabohaté enklávě Palm Beach. Je to ostrov dvacet kilometrů dlouhý, jen čtyři uliční bloky široký a vedou tam tři mosty. Všeho všude deset tisíc obyvatel, natolik zámožných, že označení „milionář“ se tam pokládá za urážku. *The New York Times*, nedělní vydání 12. 4. 2009, podrobně informuje a zmiňuje se o historii ostrova s odkazem na knihu *Madness Under the Royal Palms* tamějšího rezidenta Laurence Leamera. Končinu obdařila svou přítomností dlouhá řada celebrit – kdysi vévoda z Windsoru, bývalý Edward VIII., nyní i „naše“ Ivana Trumpová.

Palm Beach koncem devatenáctého století založil Henry Flagler, *tycoon* neboli magnát společnosti Standard Oil, se záměrem vytvořit tam doménu WASP (*White Anglo-Saxon Protestants*).

Jenže půl století poté židovský podnikatel A. M. Sonnabend skoupil dosažitelné pozemky a vybudoval Palm Beach Country Club jako centrum pro *nouveau-riche* souvěrce. Začáteční členský poplatek (*initiation fee*) byl 300 000 dolarů.

A to byla báze, kde Madoff oslňoval a získával další vděčné klienty. Byl vysloven odhad, že 80 procent všech tamějších Židů se dalo nachytat, včetně případů, kdy svůj majetek zatížili druhou hypotékou, všechny peníze dali Madoffovi a do posledního haléře o ně přišli. Zmizely celoživotní úspory, zděděné majetky, vypařily se donedávna tak slibné investice.

Era of gorging („přecpávání“) a po ní nastala *era of bust* („krachu“). V luxusním obchodě s příhodnou firmou Trilion, kde sportovní sako stálo 6800 dolarů, je nyní prázdné. Je hodně malý zájem momentálně nakupovat diamanty. V novinách jsem postřehl zmínku o žalu někdejšího vlastníka 30 milionů, z nichž mu nyní zbývá pouhých 12 milionů a on shání zboží ve výprodeji.

Madoff tak zasáhl, zdevastoval vlastní komunitu a ji postihlo toto fiasko k obtížné

dokončení na straně 11

Cedaka

ekonomický systém a etická micva

Nechtěla bych, aby vznikl dojem, že se vezu na módní vlně analyzování současné ekonomické krize, a proto píšu o cedace. Cedaka je natolik důležitá a nadčasová micva, že se o ní musí psát, hovořit a učit v dobách ekonomického rozkvětu a stejně tak v dobách ekonomické krize.

Vědomě toto slovo nepřekládám a používám jenom transkripce, protože obecně používaný termín milodary je nepřesný. Čeština ani jiné jazyky pro tento způsob naplnění Boží vůle, jak je formulována v Tóře, patrně nemají odpovídající výraz. To ovšem neznamená, že tuto micvu nemusíme plnit, nemluvíme-li hebrejsky. Slovo cedaka v sobě skrývá hebrejský termín pro spravedlnost – cedek, a přidáme-li k slovu cedek písmeno jud, dostaneme slovo cadik – spravedlivý. Vidíme tedy, že tu nemáme co dělat s nějakým citovým pohnutím jehož výsledkem je mince v klobouku žebráka, ale s povinností podílet se na dosažení spravedlnosti. O tom, jak dokonale byla tato micva plněna v Praze, svědčí například stanovy Chevra kadiša – Pohřebního bratrstva, které se vedle rituálních náležitostí kolem zemřelého týkají také pomoci pozůstalým a stanovují pro to přesná pravidla. Podobně existovaly různé podpůrné spolky pro chudé nevěsty, nemajetné studenty, vdovy a sirotky. Nezapomeňme, že dnešní Hagibor existuje právě díky cedace předchozích generací. Stejně jako všechny oblasti našeho života, tak i cedaka má svá pevně stanovená pravidla, pro něž najdeme základ v Tóře, návod pro praxi nalezneme v Mišně a Gemaře a shrnutí, vedle jiných, v díle Maimonidově – Mišne Tora. Z tohoto přehledného díla si dovoluji čerpat, protože je zde stručně a jasně vyloženo, jak se k této micvě stavět, a přestože jeho autor Moše ben Maimon, zvaný Rambam, žil v letech 1135–1204, neztratilo jeho dílo nic na své aktuálnosti.

Pro začátek si řekněme, že je osm stupňů pro plnění micvy cedaka. Nejvyšší a nejhodnotnější forma je případ, kdy nemajetnému člověku poskytneme možnost si vydělat peníze například tím, že ho přijmeme za společníka anebo mu poskytneme půjčku, která mu umožní podnikat nebo mu pomůže překlenout problematické období v již existujícím podnikání. Nejedná se zde o dar, ale o to dát člověku možnost se důstojně uživit. Další stupeň je situace, kdy obdarovaný ani dárce o sobě nevědí. Takové, zpravidla finanční dary jsou dnes poskytovány nemajetným prostřednictvím různých neziskových organizací, dříve to byly podpůrné spolky. Co je důležité v takovém případě – vědět,

zda nezisková organizace je skutečně čestná a zda peníze, které dostává na svoji činnost, nekončí v kapsách lidí, kteří je nepotřebují. Proto je důležité toto vždy prověřit a zjistit, jestli např. ředitel takové organizace nemá plat, který převyšuje částky určené na samotnou činnost organizace.

Třetím stupněm při poskytnutí cedaky je situace, kdy obdarovaný neví, kdo je dárce, ale dárce ví, komu peníze poskytl. V dávných dobách učenci přicházeli ke dveřím chudých a tam nechávali potřebným prostředky na obživu. Dnes se k podobným formám darů uchylujeme v případě, že si nejsme jisti, zda organizace, která má chudým pomáhat, jim skutečně pomáhá. Dalším stupněm je situace, kdy obdarovaný ví, kdo je dárce, ale dárce neví, komu prostředky poskytl. Pátý stupeň je, když dárce předá peníze do rukou chudého člověka, aniž by o to byl požádán. Šestým stupněm je, pokud dárce předá peníze do rukou chudého poté, kdy byl o to požádán. Sedmý stupeň je, když dárce dává peníze chudému přímo a mluví s ním hezky, ale dá mu sumu menší, než tento požadoval. A poslední je situace, kdy dárce sice dá peníze, ale dává najevo, že to dělá nerad a je mu to „proti srsti“. Každý si tedy může sám udělat představu, kde chce vidět své zásluhy.

Další otázka je, komu cedaka náleží. I zde je odpověď velmi přesně odstupňovaná, především máme povinnost poskytnout pomoc chudým z vlastní rodiny, potom z místa, kde žijeme, potom chudým Erec Israel a z nich mají přednost chudí Jeruzaléma. Při poskytování cedaky mají přednost ženy před muži, protože pokud se ženy dostaly do situace, že musí prosit o pomoc, znamená to, že jejich situace je opravdu těžká a nemají muže nebo otce, který by se o ně postaral (vím, že feministkám se toto nebude líbit, ale ruku na srdce, opuštěná chudá žena, to zpravidla znamená také hladové děti). Může vzniknout otázka, zda máme povinnost pomáhat i chudým, kteří nejsou Židé – Rambam odpovídá jednoznačně, že ano, a to hlavně z důvodu udržování dobrých vztahů s okolím.

Příště si povíme něco o tom, kdo má povinnost cedaku poskytovat a jakým způsobem a kdo cedaku může přijímat a proč.

► Hana Mayerová

čtení pro děti a jejich rodiče

Otec chudých

Reb Nachum Grodner žil v letech 1811–1876 v litevském městě Grodno. Byl významným učencem, byl však natolik skromný, že pracoval jako šámes. Pro svou neúnavnou snahu pomáhat chudým se stal mezi litevskými Židy legendou. Jeho kázání byla jednoduchá a plná lidové moudrosti. I když zastával skromnou funkci šámese, byl ctěn a milován více než mnozí významní rabíni jeho generace. V souladu s jeho lidovou povahou ho nikdo neoslovoval reb Nachum, ale familiárně, zdvořile „reb Nochemke“.

Zde je několik příběhů, které se něm tradují:

Kdysi dávno žil v městečku Grodno jeden šámes, kterému říkali reb Nochemke nebo také „Otec chudých“. Přestože byl reb Nochemke malý vzrůstem, byl velkým učencem. Byl velmi skromný a nad učenost si cenil laskavost. Ani se nechtěl stát rabínem, protože si myslel, že by jej to příliš vzdálilo lidem. A tak se stal šámesem v jedné z grodenských synagog. Jako šámes měl pořád plné ruce práce – uklízel synagogu, v zimě zatápěl v kamnech, vyřizoval různé pochůzky pro rabína a vybíral peníze pro synagogu.

Ale jakmile měl volnou chvíli, reb Nochemke běhal po městě a sháněl almužny pro chudé. To nepatřilo k jeho povinnostem šámese, dělal to z vlastního rozhodnutí a s velkým západem. Podporoval vdovy, sirotky, nemocné, hladové a opuštěné. A pomáhal jim tak nevtíravě a citlivě, že se nikdo nestyděl od něj pomoc přijmout.

Jeho povinnosti v synagoze mu zabíraly mnoho času, a tak teprve pozdě večer, když se synagoga zavřela, mohl jít reb Nochemke shánět peníze pro potřebné. I v tom nejhrošším počasí jej bylo vidět, ošuntělého malého mužička, jak se odhodlaně plahočí po zablácených nebo sněhem zavalených cestách do hostinců, lokálů a nálevení po celém městě. Rád chodil na taková místa, neboť říkal, že lidé, kteří žijí pro potěšení, bývají v otázce peněz velkorysí.

Reb Nochemke sedával u stolů karetních hráčů, žertoval s nimi a při vši té zábavě z nich vždy vymámil část z vyhraných peněz. A právě z těchto výher karba-

níků sytil a šatil reb Nochemke své milované chudáky.

Jednoho dne opět reb Nochemke zasedl mezi karetní hráče. Netušili, kdo je tento podivný malý muž, a nevěnovali mu pozornost.

Najednou se jich zeptal: „Co mi dáte pro mé chudé?“

Karbaníci se smáli a pak jeden z nich hrubě řekl: „Já ti něco dám, ale ne pro tvoje chudé.“

A uhodil reb Nochemkeho do tváře tak prudce, že starý šámes začal krváčet.

K překvapení všech to však reb Nochemke vzal s humorem: „Pěkné, teď jsi mi skutečně ‚něco‘ dal, bratře. A teď doufám, že mi také dáš něco pro moje chudé.“

To na hráče zapůsobilo, omluvil se rebe Nochemkem a dal mu deset rublů.

Nebylo nic, co by reb Nochemke pro své chudé neudělal. Jednoho dne se doslechl, že do Grodna přijel jeden velmi bohatý Žid a ubytoval se v jistém hostinci. A tak pozdě v noci, jak bylo jeho zvykem, přišel reb Nochemke do hostince. Ale ke svému zklamání našel vstupní dveře zamčené. Bušil na dveře znovu a znovu, ale nikdo neotvíral. Co teď? Reb Nochemke se bál, že boháč odjede hned brzy ráno a on propásne příležitost požádat jej o pomoc.

Reb Nochemke byl malý a hubený a tak si lehl na zem a proplazil se skvěrou pod ohradou, kterou byl obehnán dvůr hostince. V tom však začal štěkat hlídací pes a z domu vyběhl sluha, který začal křičet: „Zloděj, zloděj!“ Seběhli se další lidé.

Když „zloděje“ chytli a vytáhli jej na světlo, úžasem všichni oněměli, protože poznali, že to je reb Nochemke.

„Rebe Nochemke,“ koktal majitel hostince. „Co tu, pro boha, děláte? Mysleli jsme, že jste zloděj!“

„Přišel jsem požádat vašeho bohatého hosta o almužnu pro chudé,“ odpověděl šámes.

Když to hostinský slyšel, nemohl si pomoci a šel svého hosta vytáhnout z postele. Řekl mu, co se stalo. Na boháče velmi zapůsobilo, jak moc se reb Nochemke snaží získat peníze pro chudé, a věnoval mu ze svého velkou částku.

Reb Nochemke si vždy dával velmi záležet, aby nezranil city těch, jimž pomáhal. Sám byl chudý a chápal jejich hrdoť.

Jednoho dne jej požádali, aby byl kmotrem při obřizce. Reb Nochemke se trochu poptal v okolí a zjistil, že otec novorozeného dítěte je velmi chudý a nemůže zaplatit za všechno, co s obřadem souvisí. A tak se jej vydal navštívit.

„Můj synu, kdy pojedeš do Kovna?“ zeptal se reb Nochemke novopečeného otce.

„Proč do Kovna, rebe Nochemke? Kdo jede do Kovna?“ podivil se mladý muž.

„Myslel jsem, že možná jedeš do Kovna,“ odpověděl reb Nochemke nejistě.

„A co kdybys do Kovna jel?“ zeptal se muž zvědavě.

„No kdybys jel do Kovna, požádal bych tě o laskavost. Jednomu muži, který tam žije, dlužím dvacet pět rublů, a tak bych tě poprosil, abys mu za mě zaplatil.“

„Ale rebe Nochemke, já vůbec nevím, kdy pojedou do Kovna. Nebyl jsem tam už dva roky.“

„Nijak zvlášť to nespěchá. Ten muž může počkat. Tak víš co, já ti tady těch pětadvacet rublů dám a až příště pojedeš do Kovna, budu ti moc vděčný, když mu je předáš. A jestli by se ti mezitím ty peníze někdy hodily, můžeš je použít a vrátit je později.“

Mladý muž si peníze vzal, nic netuše, a byl šťastný. Zaplatil za oslavu obřizky a necítil se trapně, jak by se cítil, kdyby musel přijmout almužnu.

Když reb Nochemke přišel na obřizku, mladý muž mu řekl: „Zapomněl jsi mi dát jméno a adresu toho muže v Kovně, kterému mám dát peníze.“

„Počkej, moment,“ řekl reb Nochemke a předstíral, že se snaží si vzpomenout. „Obávám se, že si nemůžu vzpomenout. Ale mám to doma napsané. Dám ti později vědět.“

Ale k tomu nikdy nedošlo, protože reb Nochemke řekl, že adresu ztratil. A za nějakou dobu se mladému muži podařilo našetřit dvacet pět rublů a vrátit je reb Nochemkem.

(Převzato z knihy „A Treasury of Jewish Folklore“, Nathan Ausubel)

Nový sidur HEGJON LEV: Modlitby progresivního směru pro šabat, svátky a všední dny

Uspořádali: rabín Tomáš Kučera, Jan David Reitschläger, vydala: Bejt Simcha, formát: A5, 216 stran. Sidur je v pevné vazbě a na každé dvoustraně najdete hebrejský text, český překlad, transkripci do latinky a anglický (případně slovenský) text. Prodejní cena je 400 Kč při osobním odběru (po dohodě), 450 Kč na dobírku (včetně poštovného a balného). Zaslání na dobírku je možné i na Slovensko za celkovou cenu 570 Kč.

Objednávky na adrese reform@volny.cz nebo na telefonu 724 027 929.

Sidur je nyní možné zakoupit rovněž v ŽO Děčín a ŽO Liberec, v budoucnu pravděpodobně i v dalších židovských obcích.

110 let „hilsneriády“

Již 110 let uplynulo letos od neblahé česko-rakouské aféry, které padnul za oběť Žid Leopold Hilsner.

Díky neúnavné práci nedávno zesnulého historika dr. Bohumila Černého z Prahy a publicisty Jan Prchala z Polné se o této nejnhusnější manifestaci antisemitismu ve střední Evropě mezi středověkem a dobou nacismu dnes v ČR opět všeobecně ví, látkou se zabývají žáci středních škol a na vysokých školách se tématice věnovala řada diplomových prací. Bohužel ožívají staré polopravdy, a tak je třeba uvést vše na správnou míru. Nemusím rekapitulovat historická fakta a shrnu proto aktuální stav, jak se jeví v roce 2009.

Jeden z takových drahých mýtů je, že *Hilsner byl roku 1918 omilostněn císařem Karlem I.*

Faktem je: v rámci generální amnestie pro 22 nejtěžších zločinců rakousko-uherské monarchie byl na jaře 1918 propuštěn mj. i Leopold Hilsner na „svobodu“, ovšem jen za účelem, aby byl poslán skomírající monarchií na frontu jako jistý „kanonenfutter“. Tedy žádný akt milosrdenství, nýbrž cynismus nejhrubšího ražení od císaře, který jako první v dějinách použil ve válečném konfliktu plyn, který nechal bombardovat Benátky a kterého papež Jan Pavel II. blahověřil.

Za to, že Hilsner pak nemusel bojovat v Haliči či u Tagliamonta, věděl pouze sarkastickým výkřikům židovského tisku ve Vídni, který se švejkovsky smál c. a k. mentalitě, která chce poslat na vojnu člověka zničeného 19letou vazbou. Jinak byla např. „Die Fackel“ jičínského žurnalisty ve Vídni Karla Krause ořesným příkladem židovského antisemitismu a ve svém zpravodajství vyslovené anti-hilsnerovská. Vídeňská židovská elita vůbec hraje v době Hilsnera nekonečně trapnou a smutnou roli, cfr. morální selhání Freuda, Mahlera, Schnitzlera, Schönberga, Herzla atd.

Často se v médiích objevuje, že *Hilsner je rehabilitován.*

Hilsner rehabilitován není, protože se hraje už deset let ping pong mezi Vltavou a Dunajem a každá strana šoupá zodpovědnost té druhé jako horký brambor. Skutečnost je taková, že i po známém a několikrát publikovaném rozhodnutí tehdejší ministryně spravedlnosti Parkanové z února 1998 existuje stálá tahanice mezi Českou republikou a Rakouskem, kdo má v kompetenci zrušit verdikty *nejvyšších soudů* – ty se nacházely t. č. ve Vídni jako v hlavním městě, a tím zajistit definitivní Hilsnerovu posthumní rehabilitaci. Věc se zdá každému jasná, když např. válečné dluhy byly po roce 1918 přesně rozděleny na rakouskou a maďarskou část někdejší monarchie a Vídeň převzala veškerou zodpovědnost za dění ve své části, tj. i v Čechách a na Moravě. (Že Rakousko nezaplátilo reparace, jak bylo dohodnuto v pařížských dohodách 1918/1919, je jiná věc.) Právní situace, že úsudky nejvyšších soudů musí po rozpadu státu řešit následnické instituce nového subjektu, je jasná mezinárodním právním expertům, nikoliv však rakouským politikům a soudům.

Nečekaně se do zamotané kauzy před třemi lety zapojili hornorakouští aktivisté proti fašismu kolem pana Roberta Eitera, plus renomovaný vídeňský „Mauthausen Komitee“. Vedle uspořádání hilsnerovské výstavy ve Welsu – městečku 10 minut od Hitlerova

Lince – se jim podařilo zainteresovat jejich členku a tehdejší rakouskou ministryni spravedlnosti, Marii Bergerovou. Ta se začala kauzou zabývat, zjistila řadu nesrovnalostí a požádala o spolupráci

Někdejší ministryně Maria Berger a předseda židovské obce ve Vídni Ariel Muzicant při pietním aktu na vídeňském ústředním hřbitově v listopadu 2008.

Ministerstvo spravedlnosti ČR. Zde ovšem zle pochodila. Pospíšilovi lidé nejen že nevyhověli, ale také klamali rakouské kolegy. Například popírali rozhodnutí paní Parkanové či negovali privátní aktivity v ČR. Takže místo jakési vzájemné česko-rakouské deklarace za Hilsnera musela paní Bergerová 14. listopadu 2008 ve spolupráci s vídeňskou židovskou obcí a ve velmi komorním rámci sama odhalit tabulku přilepenou na náhrobní kámen Hilsnera na Zentralfriedhofu ve Vídni, kde se distancuje a omlouvá za křivdy justice. Jako jediný Čech jsem byl k pietnímu aktu pozván já; referent ministryně – která o věc projevila zájem jako dosud žádný jiný politik v Rakousku – mi smutně vyprávěli o chybějící kooperaci z pražské strany, takže jsem se za Pospíšila a za ostudu u souseda omluvil a okamžitě dodal materiál, který si Rakušané vyžádali, a Češi nedodali. Opět jedna z promarněných šancí – asi budeme muset počkat dalších sto let, než se najde zase někdo ve Vídni, kdo bude chtít neblahou kapitolu česko-rakouských dějin uzavřít.

Míč neleží teď ovšem *jen* na rakouské straně...

Často a hojně je zmiňována ve vědeckých kruzích konference uspořádaná v roce 1999 Univerzitou Karlovou a Židovským muzeem v Praze na téma „Leopold Hilsner a česká společnost 1899“. Výtečný sborník, obsahující například omluvu městské rady Polné z roku 2002 Židům za zločiny spáchané v souvislosti s hilsneriádou či zmíněné rozhodnutí ministryně Parkanové, je dávno vyprodán a mezi badateli žádan. Druhé vydání či aspoň reprint jsou však v nedohlednu. Proč?

Leopold Hilsner – foto po propuštění z 19leté vazby

► Nečekanou „popularitu“ získal Hilsner tím, že se dostal do dvoudílné *Encyklopedie antisemitismu*, kterou roku 2005 vydal Richard S. Levy, profesor na University of Illinois v Chicagu.

V březnu 2008 přiletěl do Prahy skladatel *Charles Heller* z Toronta. Vzdálený potomek Leopolda Hilsnera je rodákem z Londýna a působil do nedávna jako *Music Director* v největší synagoze v Kanadě. Heller je jedním z neaktivnějších soudobých skladatelů synagogální hudby a v letech 2007/2008 napsal písňový cyklus *The Trials of Leopold Hilsner*, který v pěti částech a v pěti jazycích na příkladu Hilsnera reflektuje cesty a utrpení židovství z perspektivy Karla Jaromíra Erbena, Heinricha Heineho, liturgie šabatu, vlastního textu a modlitby v jidiš. Dílo věnoval sopranistce Martě Vávrové a pianistovi Petru Vašíčkoví, kteří se ujali světové premiéry ve Foerstrově síni v Praze a dalších zemských premiér v Německu (Kulturfabrik Moabit, Berlin), v Rakousku (Stadttheater Wels), v Londýně a v Lidicích. Ne náhodou byl koncert 9. března 2008 věnován památce Jana Masaryka. Na premiéru dorazili do Prahy dokonce členové židovské obce v norském Oslu.

A o Janu Masarykovi byla řeč po měsících i v Lidicích: čestným hostem koncertu byl nukleární fyzik docent Jan Kučera, kterému byl jako prvnímu dítěti narozenému v nových Lidicích za kmotra právě Jan Masaryk. Doc. Kučera obdržel před dvěma lety na Hawaji vysoké vyznamenání, v tamější komunitě Kona Beth Shalom se nachází Tóra z polenské synagogy!

16. března 2009 oznámilo rakouské ministerstvo spravedlnosti, vedené dnes už jinou ministryní, že se věc Leopolda Hilsnera a jeho rehabilitace vrací Praze. Inkompetenci a nekolegialitě dnešního českého ministerstva justice vděčíme za to, že jsme tak daleko, jak jsme byli před rokem 1998.

Smutné je ovšem i to, že v Rakousku nadále existuje postoj odmítající vzít jakoukoliv vinu či spoluúčast na sebe. Že nadměrně vysoké procento personálu v koncentračních táborech tvořili Rakušané, že nadměrně vysoký počet nacistických kádrů byli Rakušané atd. To vše nenavědčuje tomu, že by Vídeň měla ve svých vlastních dějinách jasno.

Zatímco kanadský velvyslanec v ČR převzal záštitu nad Hellerovou světovou premiérou, absentovali zástupci rakouského velvyslanectví stejně jako před devíti lety při otevření renovované synagogy v Polné.

Český velvyslanec v Rakousku opačně chyběl při rakouské premiéře.

V roce 2009 je tedy otevřená otázka:

Proč a komu nahání Leopold Hilsner, 81 let po smrti, stále strach?

► Petr Vašíček (Berlín, 17. dubna 2009)

Černošští Židé v USA a Obamova rodina

Černošský rabín je bratrancem manželky Baracka Obamy. Rabín Capers Funnye patří k jedné z nejmenších amerických náboženských menšin – afroamerickým Židům. Nyní je však předmětem nebývalého zájmu médií, protože jako bratranec Michelle Obamové spadá do okruhu neoficiálních rádců prezidenta. Britský deník *The Independent* přináší obsáhlý profil tohoto pozoruhodného muže, který se snaží vnuknout tradičnímu judaismu myšlenku, že Izraelci nemusejí být jen etničtí Židé. Je vrchním rabínem etiopsko-židovské náboženské obce v Chicagu, která nese název *Bet Šalom* a je jednou z největších černošských synagog ve Spojených státech. V jeho kongregaci to vypadá velmi originálně – ženy jsou oblečeny do pestrých afrických oděvů, a když se zpívá, tleskají černí Židé v jiném rytmu než hrstka bílých návštěvníků. Kázání se často stáčí k osobnosti Martina Luthera Kinga, baptistického pastora a aktivisty, ale v poslední době je ještě častějším tématem promluv nejslavnější příbuzný – šéf Bílého domu Barack Obama. Díky prezidentovi se rabi Funnye dostává z izolace – když se blížila v lednu prezidentská inaugurace, pozvali jej, aby kázal v tradiční synagoze v New Yorku. Poprvé od začátku své rabínské kariéry před více než čtvrtstoletím, se dostal do srdce amerického židovstva, které je vůči afroamerickým souvěrcům dodnes podezřívavé a většinu jejich teologie považuje za neortodoxní. Když má však někdo sestřenici v Bílém domě, jde pravověří stranou. „Je konec vtípků o tom, že moc židovsky nevypadám, je konec udivených pohledů. Můj debut na Broadwayi to všechno změnil,“ pochvaluje si duchovní.

Rabín Funnye se narodil v roce 1952 v Jižní Karolině, ale vyrostl v Chicagu. V mládí si s první dámou USA moc nerozuměli, koneckonců je o dvanáct let starší. V roce 1992 se však na její svatbě sblížili a od té doby jsou přáteli. Statut blízkého příbuzného byl patrný i na inauguraci – rabín se i s manželkou octlí v těsné blízkosti Stevena Spielberga a Oprah Winfreyové. Rodina je rodina. Funnye ovšem nebyl Židem odjak-

živa. Když přišel v roce 1970 na Howardovu univerzitu, byl tradičním křesťanem. V prostředí černošského nacionalismu se však radikalizoval a začal křesťanství vnímat jako státní kult vnučený otrokům proti vůli bílými otrokáři. Během letní brigády se seznámil s mesiánským rabínem Robertem Devinem, který vyučoval, že skutečnými potomky biblických Izraelců jsou černoši a že sám Ježíš byl tmavé pleti. Funnye byl osloven, nechal se pokřtít ve venkovním bazénu a vstoupil do komplikovaného světa černého amerického židovstva. Po nějakém

Rabín Capers Funnye

čase jej však Devinův hybrid mezi křesťanstvím a židovstvím přestal uspokojovat. Sblížil se s tradičnějším černošským rabínem Levim Ben Levy a vystudoval hebrejštinu a izraelské dějiny z perspektivy tzv. afrického originalismu. V roce 1985 se stal rabínem, absolvoval druhou konverzi a dokončil rozchod s křesťanstvím. Dnes stojí v čele 200členné kongregace, která je jednou z šesti největších společenství černých Židů. Podle odhadů nepředstavují afroameričtí Izraelité více než dvě procenta amerických Židů. „S vlivným rabínem o nich ale nyní zřejmě uslyšíme daleko více,“ uzavírá britský deník.

► *The Independent*

Nedostatek slz...

dokončení ze strany 7

potlačované škodolibosti nežidovské části oněch převážně protestantských rezidentů, kteří dávali přednost minimálním společenským kontaktům. „*Jewish – Gentile separation, zero socialization*,“ tak se dočítám.

Madoffova zkáza je ovšem pocítována v celé zemi. Na naší univerzitě v Binghamtonu jsem se dozvěděl o studentovi, jehož matka Madoffovi svěčila tři miliony, všechno své jmění. Teď nemají nic, jsou absolutní nuzáci.

Zasaženy jsou charity, filantropické instituce, nemocnice, školy. Univerzita Yeshiva, kde Madoff byl jedním ze členů správní rady (*trustee*), jeho příčiněním pozbyla 110 milionů. Nadace, jako například *Elie Wiesel Foundation for Humanity*, zchudly. Záměry na podporu Židů v Izraeli, bývalém Sovětském svazu a Jižní Africe značně utrpěly.

Ano, onen Titanic a tsunami dohromady.

► Ota Ulč

Vzácní hosté před kamennou menorou na terezínském židovském hřbitově

Terezínské zastavení prezidenta Šimona Perese

Předposlední březnový den byl posledním dnem pobytu izraelského prezidenta Šimona Perese v České republice.

Odpoledne navštívili český a izraelský prezident město Terezín, které se stalo z vůle nacistů židovským ghettem a kde se nachází bývalá věznice gestapa zvaná Malá pevnost. Nejprve si prohlédli Národní hřbitov a poté se kolona se vzácnými hosty přesunula do části Terezína, kde se nachází Židovský hřbitov s krematoriem. Průvodcem prezidentů a jejich protokolárně příslušných velvyslanců byl ředitel Národního památníku Terezín dr. Jan Munk, CSc. V rámci prohlídky se oba prezidenti zapsali do knihy významných návštěvy a prohlédli si informační panely o historii krematoria.

U východu z budovy je očekávali zástupci nejen Židovské obce z Prahy, ale i dalších českých měst, lidé, kteří přežili koncentrační tábory, a byli zde i četní zástupci domácího i zahraničního tisku. Po přivítání přednesli oba prezidenti projevy. V projevu pětadesátiletého Perese, který před patnácti lety spolu s Jicchakem Rabinem a Jásirem Arafatem obdržel Nobelovu cenu za mír, zaznělo nekom-

promisní ujištění, že pro zvěrstva holocaustu neexistuje žádné rozehřešení, usmíření, zapomnění ani promlčecí doba. Poté se hosté s doprovodem a návštěvníci setkání přemístili na hřbitov, kde státníci k památníku zemřelých položili věnec a podle židovského zvyku umístili kamínky. Za všechny zemřelé se pomodlil vrchní zemský a pražský rabín Efraim K. Sidon.

Vrchní zemský rabín Efraim K. Sidon při modlitbě Kadiš na židovském hřbitově v Terezíně

Po ukončeném obřadu si prezident Šimon Peres našel chvíli na neformální rozhovor s účastníky setkání

UNDZER ŠETL BRENT!

Na samém konci pietního obřadu pojednou zazněla píseň. Nejdříve nebylo ani patrné, odkud se zpěv ozývá. Teprve po malé chvilce byla zpěvačka „objevena“ mezi přihlížejícími lidmi na okraji prostoru vymezeném pietnímu obřadu. Naléhavé a lkavé tóny stoupaly k nebi a všech se zmocňoval zvláštní pocit tísně. Ano, teprve v ten okamžik mnozí pochopili výjimečnost onoho místa. Tam mezi lidmi, ▶

Prezident Šimon Peres se podepisuje do pamětní knihy terezínského krematoria

bez jakéhokoliv hudebního doprovodu, zpívala Kateryna Kolceva-Tlustá starou jidiš píseň *Undzer štetl brent!* (Naše město hoří!). Její silný, kultivovaný hlas přinášel poselství o židovském utrpení a všech se postupně zmocňovalo dojetí. Lidé se přestali hýbat, ustal cvakot fotografických závěrek, pro tuto chvíli přestali kroužit i lidé z ochranky. *S'brent! Bridaylech, s'brent! Oj, undzer orem štetl nebech brent! Bejze vintn mit jirgozn rajsn, brechn un ceblozn, Štarker noch di vilde flamm, Alc arum šojn brent ...!* Píseň dozněla a nastalo kratičké ticho nutné pro vstřebání silného zážitku. Stál jsem nedaleko dvojice prezidentů a viděl jsem, jak byl Šimon Peres viditelně dojat. Pár vteřin po dozpívání jemným gestem vyběhl prezidenta Klause a vydali se ke skupince přihlížejících, mezi kterými byla i paní Kolceva. Podal jí ruku a oba prezidenti jí poděkovali. Hned poté se oba prezidenti vydali ke svým vozům. Ještě během cesty ke koloně čekajících vozidel proběhla krátká improvizovaná setkání, lidé přinášeli dárky a nechávali se společně s vzácnou návštěvou fotografovat.

► Text a foto Milan Kalina

První dáma USA navštívila Židovské Město

První dáma Spojených států amerických Michelle Obamová v doprovodu Rahma Emanuela, ředitele kanceláře Bílého domu, a Davida Axelroda, poradce prezidenta USA Baracka Obamy, zavítala v neděli 5. dubna do pražského Židovského Města.

Nejprve si prohlédla Pinkasovu synagogu a uctila tak na 80 000 českých a moravských Židů, kteří se stali obětmi nacistické perzekuce a jejichž jména jsou na zdech synagogy napsána. Po výkladu o dějinách modlitebny paní Obalovou obzvláště zaujal příběh dětských kreseb z ghetta Terezín, jichž je v prvním patře synagogy vystaveno více než 200.

„Při sestavování koncepce prohlídky muzea pro první dámu jsme vycházeli z toho, co Michelle Obamová v minulosti již několikrát naznačila, a sice že se v roli první dámy hodlá věnovat též podpoře programů zaměřených na vzdělávání dětí a důležitosti role rodičů ve vzdělávacím procesu. Domnívám se, že experimentální výukový program, který v Terezíně vedla avantgardní umělkyně Friedl Dicker-Brandeis (1898–1944), i samotný příběh dětí první dámy silně zaujaly. Kromě kopií vystavených ve stálé expozici si paní Obamová měla možnost prohlédnout též originál koláže Marie Mühlsteinové (1932–1944), která podobně jako většina dětí internovaných v Terezíně nacistické pronásledování bohužel nepřežila,“ vysvětlila kurátorka uměleckých sbírek Židovského muzea v Praze Michaela Sidenberg.

Michelle Obamová u originálu koláže Marie Mühlsteinové (1932–1944) z terezínského ghetta

Michelle Obamová, David Axelrod, Leo Pavlát a Rahm Emanuel v Pinkasově synagoze

► Z Pinkasovy synagogy směřovaly kroky první dámy na Starý židovský hřbitov, kde se zastavila u náhrobků významných osobností pražských židovských dějin: učence a básníka Avigdora Kary, významného mecenáše židovské obce Mordechaje Maisela a nakonec u tumbly věhlasného rabína a kabalisty Jehudy Levy ben Becalela, rabiho Löwa, známého též pod akronymem MaHaRaL, který je nejvýznamnější osobností pochovanou na Starém židovském hřbitově v Praze a od jehož smrti letos uplyne rovných 400 let. V duchu staré židovské tradice položila první dáma na rabinův hrob tzv. kvítí, malý stočený proužek papíru s osobní prosbou.

„To, že si paní Obamová vybrala k návštěvě mezi ostatními pražskými pamětihodnostmi někdejší pražské Židovské Město, je pro nás velká pocta,“ dodal Leo Pavlát,

ředitel Židovského muzea. „Svědčí to o jedinečnosti židovských památek i významné roli, kterou seznámení se s židovskou kulturou může hrát v oblasti vzdělávání, výchovy k toleranci v duchu demokracie, vzájemného sdílení hodnot humanity. Spolupracujeme s řadou institucí na celém světě, spolu se židovskou školou a školkou v Praze se nám dostává podpory Nadace Ronalda S. Lauder z USA a těší nás, že paní Obamová projevila zájem i o tuto činnost.“

Ze Starého židovského hřbitova se první dáma odebrala do Staronové synagogy, která je nejstarší evropskou synagogou stále užívanou k bohoslužebným účelům. Zde ji přivítali zástupci židovské obce vrchní zemský a pražský rabín Efraim Karol Sidon, předseda Federace židovských obcí v ČR Jiří Daníček, tajemník téže organizace Tomáš Kraus

a předseda Židovské obce v Praze František Bányai s manželkou.

Při prohlídce interiéru jedinečné raně gotické památky upoutala pozornost Michelle Obamové především historická korouhev se symbolem pražských Židů, výzdoba

Michelle Obamová a František Bányai, předseda Židovské obce v Praze, při prohlídce Staronové synagogy

schrány na Tóru a rovněž sedadlo na východní straně přisuzované tradicí rabi Löwovi. Předseda Židovské obce v Praze František Bányai vyjádřil pocit, „že atmosféra i historie Staronové synagogy asi příjemně překvapila paní Obamovou a že její návštěva byla ve více než 700leté historii synagogy zcela mimořádnou událostí“.

Ihned po prohlídce památek Židovského Města ukončila první dáma Spojených států svůj pobyt v České republice a odletěla z Prahy.

Michelle Obamová, Leo Pavlát a Michaela Sidenberg na Starém židovském hřbitově

Foto a text ŽM v Praze

Společnost pro obnovu synagogy ve Čkyni

Společnost je garantem rekonstrukce klasicistní budovy synagogy z roku 1828, která patří k nejstarším dochovaným židovským památkám jižních Čech a k posledním vesnickým synagogám v Čechách vůbec.

V přízemí je hlavní sál, v prvním patře pak menší prostor pro tzv. zimní modlitebnu. Vedle hlavního sálu se nacházejí místnosti bývalé školy a přílehlých zařízení, k hlavnímu sálu přísluší v prvním patře galerie pro ženy.

Aron ha-kodesh

Po rekonstrukci bude v hlavním sále regionální židovské muzeum jihozápadních Čech, sál, který je unikátní i z hlediska výzdoby a akustiky, bude využíván pro koncerty, přednášky, představení apod. Zimní modlitebna poslouží pro příležitostné bohoslužby, zároveň je to menší sál opět se skvělou akustikou pro představení bez zesilovačů, počítá se také s instalací varhan, a tedy i s varhanními koncerty. Ostatní pro-

story jsou projektovány pro stálou výtvarnou galerii, vlastníme již cennou sbírku děl velmi známých malířů z regionu, kteří svá

Exteriér synagogy

díla věnují na podporu synagogy. Jedna místnost bude vyhrazena pravidelným výtvarným symposiím, která se v synagoze konají již čtvrtým rokem, a díla budou nabízena k prodeji, opět na podporu synagogy. Poslední místnost bude věnována darovaným knihovnám, vznikne zde cenná sbírka židovské literatury i studijních materiálů. Počítá se i s možností zřízení veřejně přístupné studovny.

Technický objekt ve dvoře synagogy bude adaptován pro klubovnu mládeže. Ta si ji věru zaslouží, protože už celé roky pomáhá při všech akcích, které zde v provizorních podmínkách pořádáme. Dvůr sám je velmi vhodným místem pro setkávání a posezení pod starou lípou, počítá se i s možností občerstvení a různými letními kulturními akcemi.

Celý prostor je kulturním centrem nejen pro Čkyni a okolí. Na mnoho představení se sjíždějí i návštěvníci z různých míst jihočes-

kého kraje. Zájem je zejména o koncerty klasické hudby a o divadelní představení. A to přesto, že podmínky, které divákům můžeme nabídnout, jsou velmi provizorní.

Nedílnou součástí je nedaleký židovský hřbitov obnovený péčí naší společnosti a znovu otevřený v roce 1995. Patří bezesporu mezi nejkrásnější v Čechách, unikátní jsou i náhrobky ze 17. století. Bývalou márnici jsme přebudovali na pietní

síň, pamětní desky a menory jsou věnované všem našim bývalým židovským spoluobčanům, kteří nepřežili holocaust.

► Jindra Bromová

Také interiér prochází náročnou rekonstrukcí

Společnost pro obnovu synagogy ve Čkyni, o.p.s., Obecní úřad ve Čkyni

vás srdečně zvou na oslavu

180 LET SYNAGOGY VE ČKYNI

Bohoslužba se bude konat v této synagoze po více než 100 letech, v jižních Čechách po více než 40 letech.

sobota 16. května

- 15.30 h **Přijetí hostů starostou obce Ing. Stanislavem Chvalem** na obecním úřadě
 16.30 h **Odpolední modlitba v synagoze** (mincha) (Po 100 letech bude čteno z Tóry, bohoslužbu povede kantor Židovské obce v Liberci Michal Foršt.)
 17.15 h **Malé hudební matiné**
 Zahraje Viktor Bytchek, člen Pražského filharmonického sboru a virtuos na bajan.

neděle 17. května

- 14.00 h **PhDr. Jan Podlešák** promluví v synagoze o historii čkyňské židovské komunity. **Předání daru na obnovu synagogy** panem Alexandrem Woodlem z USA. **Poděkování dárčům** a odchod na židovský hřbitov, kde bude uctěna památka občanů ze Čkyňska umučených nacisty Hazkarat nešamot (vzpomínka na duše)
 16.30 h **Čtení jmen obětí** (v případě nepříznivého počasí slavnost pokračuje v synagoze), židovský hřbitov

Historii i současnost synagogy najdete na www.synagoga-ckyne.cz

KULTURNÍ PROGRAM KVĚTEN 2009

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze

Maiselova 15, 110 00 Praha 1, 3. patro

tel.: 222 325 172, fax: 222 318 856

www.jewishmuseum.cz, education@jewishmuseum.cz

(Spojení: metro A, tram 18 – stanice Staroměstská; tram 17, bus 133 – stanice Právnická fakulta)

středa 6. 5. v 18 h:

Základy judaismu v pojetí pražského Maharala. Cyklus přednášek vrchního zemského a pražského rabína **Karola Efraima Sidona** věnovaný 400. výročí úmrtí **Rabiho Jehudy Levy ben Becalela.**

úterý 12. 5. v 18 h:

Prezentace knihy *Tschechische und slowakische Juden im Widerstand 1938–1945 (Čeští a slovenští Židé v odboji 1938–1945)*, vydané nakladatelstvím Metropol v Berlíně, spojená s besedou s autory – **Jiřím Kostou, Jaroslavou Milotovou a Zlaticí Zudovou-Leškovou.** Besedu moderuje **Petr Brod.**

čtvrtek 14. 5. v 18 h:

O obnově některých synagog Židovské obce v Praze a Federace židovských obcí v ČR (Rychnov, Ústěck, Jičín). Přednáška **Arno Paříka** z cyklu Židovské památky v Čechách a na Moravě.

středa 20. 5. v 18 h:

Arabský poloostrov, Jemen: Židé v Jemenu – dávná i nedávná minulost. Cyklus přednášek **Ing. Jana Neubauera.**

čtvrtek 21. 5. v 18 h:

ESTER (Kateřina Hajdovská-Tlustá a Alexandr Hajdovský): Poklad židovských

písní. Celá staletí svého vyhnanství chránili Židé svou tradici, své příběhy, své písně. A tak jejich písně žijí podnes, oslovují nás, ale hlavně se dotýkají srdcí nás všech. Koncert nabízí vzácné písně lidu Izraele, národa Bible. Program je provázen mluveným slovem seznamujícím posluchače s překladem textů. *Vstupné 60 Kč*

úterý 26. 5. v 18 h:

Filmy smrti, naděje a života – cyklus židovských příběhů 20. století ve filmu. **Díl 8. Poslední dny Sophie Schollové:** členka ilegální skupiny Bílá růže Sophie Schollová rozesílá protinacistické letáky po Německu a je zajata gestapem. Nejprve odolává výslechům, když se ale její bratr ke všemu přízná, dozná se i Sophie. Na konci února 1943 jsou spolu s dalšími členy skupiny obžalováni a odsouzeni k trestu smrti. Drama, Německo, 2005, 117 min. Režie: Marc Rothemund. Úvodní slovo: **Miroslava Ludvíková.**

čtvrtek 28. 5. v 18 h:

Židovští konvertité na islám ve středověku. Přednáška **PhDr. Daniela Bouška, Ph.D.,** z Ústavu Blízkého východu a Afriky FF UK, autora knihy *Židovská pout' a poutní místa na Blízkém východě v hebrejské cestopisné literatuře 12.–16. století.*

NEDĚLNÍ PROGRAM PRO DĚTI A JEJICH RODIČE:

10. 5. 2009 ve 14 h:

Arje jede na výlet do Izraele. Společně s Arjem navštívíme Izrael, prohlédneme si některé významné památky, oslavíme se všemi Jom ha-Acmaut (Den nezávislosti Státu Izrael). Naučíme se izraelský tanec, hymnu a nakonec ochutnáme tradiční pokrm – falafel. **Prohlídka: Jubilejní synagoga** *Jednotné vstupné 50 Kč*

Není-li uvedeno jinak, činí vstupné na jednotlivé programy 20 Kč. Sály jsou přístupny vždy 20 minut před zahájením programu a po začátku koncertu nebo 15 minut po začátku jiného programu není vstup do Vzdělávacích a kulturních center povolen.

VÝSTAVY V PROSTORÁCH VKC:

Židé v boji a odboji. Rezistence československých Židů v letech druhé světové války.

Neztratit víru v člověka... Protektorát očima židovských dětí a Zmizelí sousedé/Pocta dětským obětím holocaustu – stálá expozice kopií putovních výstav VKC.

(Výstavy jsou otevřeny pro veřejnost po-čet 10–16 h, pá 10–15 h.)

VKC Židovského muzea v Praze, pobočka Brno

tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno, tel.: 544 509 651, fax: 544 509 652
www.jewishmuseum.cz/brno, brno@jewishmuseum.cz

úterý 5. 5. v 16 h:

Cestou k domovu – vernisáž výstavy obrazů **akad. malíře Vlastimila Tomana.** Vystoupí dětský pěvecký sbor Slunko Třebíč vedený H. Noskovou, malířovy verše bude recitovat Z. Prudilová. *Vstup volný*

úterý 12. 5. v 18 h:

Oběť – divadelní hra mladého tvůrce **Ivana Jurečky** je brilantní sondou do života, skutků a mentálních pochodů jednoho z největších zločinců druhé světové války, „anděla smrti“ lékaře Josefa Mengeleho. Režie Pavla Štourače. *Vstupné 50 Kč*

čtvrtek 14. 5. v 17 h:

Historie třebíčského ghetta – přednáška historika **PhDr. Rudolfa Fišera, CSc.,** o vzniku a vývoji třebíčského židovského ghetta, o životě Židů v ghettu, o jejich početnosti, způsobu obživy, soužití s křesťany od založení ghetta v roce 1338 až do let

1849–1850, kdy skončila povinnost v ghettu bydlet...

neděle 17. 5. v 17 h:

Izraelská literatura a její překlady do češtiny – přednáška hebraistky a překladatelky **Mgr. Magdaleny Křížové** spojená se čtením ukázek nastíní historický vývoj moderní izraelské literatury. Zaměří se zejména na autory, jejichž díla jsou dostupná v českých knižních překladech.

úterý 19. 5. v 18 h:

Projevy antisemitismu po listopadu 1989 – přednáška **PhDr. Leo Pavláta,** ředitele Židovského muzea v Praze.

čtvrtek 21. 5. v 18 h:

Victor Young – poslechový pořad z cyklu Hudebníci z diaspory s podtitulem Slavní židovští skladatelé Broadwaye a Hollywoodu uvádí **MgA. Jan Beránek.** Příběh muže

(1900–1956), který začínal jako houslový virtuóz a stal se jedním z nejzaměstnanějších aranžérů, skladatelů a dirigentů v Hollywoodu a jeho evergreeny se hrají dodnes.

neděle 24. 5. v 15 h:

Izraelský den. V květnu si připomínáme vznik Státu Izrael, Den památky obětí izraelských válek a Den nezávislosti Izraele. Děti budou tedy plnit „izraelské bobříky“: vyrobí si izraelskou vlajku, naučí se společně izraelskou hymnu nebo píseň *Jeruzalém ze zlata* a také tančit některý z izraelských kolových tanců. *Dílna pro rodiče s dětmi od 4 let.* *Vstupné 30 Kč*

Výstava obrazů a grafik ak. malíře Vlastimila Tomana „Cestou k domovu“ je otevřena celý květen.

Tento měsíc upozorňujeme na rozdílné hodiny začátků plánovaných akcí!

NA POMOC PAMÁTKÁM

Na konci dubna uspořádal Výbor pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice Senátu Parlamentu ČR slavnostní předávání cen novinářské soutěže *Média na pomoc památkám*. Soutěž vyhlašuje Syndikát novinářů ČR spolu s občanským sdružením na záchranu památek Pro Bohe-mia. Záštitu převzal předseda výboru senátor PhDr. Jaromír Jermář, sám původní profesí historik. Předávání cen se uskutečnilo v hlavním sále Valdštejnského paláce.

Pořady a články, které byly přihlášeny do 12. ročníku této novinářské soutěže, přibližují osudy jak všeobecně známých, tak regionálních památek. Na všech oceněných se porota shodla jednomyslně. Vítěze vybírala ve čtyřech kategoriích z celkem 286 prací. Cílem soutěže je zvýšit zájem veřejnosti o kulturní dědictví, zejména o architektonické památky a jejich záchranu, a ocenit nejvýznamnější publicistické počiny, které burcují nejen vládu, parlament a odborné instituce, ale především občanskou veřejnost a její spoluzodpovědnost za kulturní minulost i budoucnost této země. V rozhlasové kategorii získali 1. cenu tvůrci desetidílného cyklu „Synagogy Čech, Moravy a Slezska“. Český rozhlas 3 – Vltava jej vysílá každoročně vždy v lednu ke Dni památky obětí holocaustu. Autorkou pořadu je rozhlasová publicistka a režisérka Vladimíra Luhařová, spolupodílel se ředitel Židovského muzea v Praze Leo Pavlát. (red.)

ŽIDOVSKÁ OBEC BRNO A MACCABI BRNO

Pořádají 17. května 2009
sraz v 11.30 v Terezíně

cyklistickou jízdu na trase: Tere-zín, Krumvíř, Velké Hostěradky, Újezd u Brna, Brno – ŽOB

Účastníci jsou povinni dodržovat veškeré předpisy týkající se provozu na pozemních komunikacích. Cyklistická jízda probíhá za normálního silničního provozu. Pořadatelé doporučují cyklistickou helmu a dobré pojištění. Celková trasa činí přibližně 45 km. Trať je převážně rovinatá, mírná převýšení se nacházejí v třetině předpokládané trasy.

Přihlášky do 8. 5. 2009 na adrese:
jindrich.bauer@zob.cz

MACCABI BRNO POŘÁDÁ

**turnaje ve squashi
a petangu**

31. května 2009

V Brně – Žabovřeskách,
Horáčkova 7, Rosnička

Program: 9.30 h prezentace
(startovné 100 Kč), 10 h turnaj
squash, 13 h společný oběd,
14 h turnaj petang

**Kontakt: jindrich.bauer@zob.cz,
vojtech.skorepa@zob.cz,
mobil 731 104 417**

KULTURNÍ PROGRAM květen 2009

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE
společenský sál, Maiselova 18

středa 13. 5. 15 h
KÁVA O ČTVRTÉ
DANIEL FRYNTA

Sociobiolog, zabývá se evolucí
agresivity hlodavců, plazů a lidí.
Připravil a moderuje Honza Neubauer.

čtvrtek 21. 5. 15 h
KÁVA O ČTVRTÉ
STANISLAV KOMÁREK

Biolog, antropolog a historik biologie.
Filosof a spisovatel, autor originálních
esejů. Připravil a moderuje Honza
Neubauer.

úterý 28. 4. v 15.00
PODVEČER YVONNE
PŘENOSILOVÉ

Filmová a divadelní herečka,
zpěvačka a moderátorka

PAVLÍNA
FILIPOVSKÁ

Pořady se konají za finanční podpory Magistrátu
hl. m. Prahy.

Židovská obec v Praze
Společenský sál, Maiselova 18

Di Goldene Pave

Židovské písně o lásce,
kráse a tajemnosti

pondělí
1. června
v 18 hodin

**Lenka
Lichtenberg**

(Kanada – zpěv, klavír
a kytara)

a

**Christian
Dawid**

(Německo – klarinet)

a jako host

JIRÍ KROB

(Pražský komorní orchestr
– bicí nástroje)

Lenka Lichtenberg, kanadská zpěvačka
a skladatelka narozená v Praze, doprovázející se
na kytaru a klavír, a německý virtuózní hráč na klarinet
Christian Dawid představí posluchačům
tradiční i originální skladby z oblasti klezmeru
a uslyšíme také lidové, jidiš a hebrejské písně na
téma lásky, krásy a mysticismu. Jako host
vystoupí Jiří Krob (bicí nástroje), člen Pražského
komorního orchestru.

Srdečně zveme.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE,
společenský sál, Maiselova 18
SOUČASNÝ EVROPSKÝ
ANTISEMITISMUS

Diskusní večer s poslankyní
Evropského parlamentu

JANOU HYBÁŠKOVOU

moderuje Fero Bányai

středa 20. května v 18 h

Diskusní večer je přístupný i pro nečleny
obce na základě registrace na adrese
sekretariat@kehilaprag.cz

DSP HAGIBOR Kulturní program Květen 2009

středa **6. 5.** v 14.30 h Koncertní sál – „**Egon Hostovský**“, beseda
s paní **Olgou Hostovskou-Castiellovou**

čtvrtek **14. 5.** v 15 h Denní centrum – „**Přátelé člověka**“, otevření
II. části výstavy fotografií Jana Šimečka

středa **20. 5.** v 14.30 h Koncertní sál – vernisáž výstavy obrazů **Jany
Pivoňkové**

Výstavy: grafika Karly Ryvolové, Židovské Město Pražské 1870–1914, „Inspirace vírou“ –
výtvarné práce dětí Lauderovy školky v Praze, grafiky dětí z Dílny manželů Elšíkových

Inspirace dobrem

projekt Winton Train

V letošním roce uplyne již sedmdesát let od chvíle, kdy z pražského Wilsonova nádraží vyjely vlaky se židovskými dětmi, jejichž odjezd organizoval už z obsazené Prahy tehdy třicetiletý britský bankovní úředník Nicholas Winton. Jeho „transporty“ musely projet nacistickým Němcem a v holandském přístavu se nalodit na trajekt mířící do Velké Británie. Cesta dětí končila na londýnském nádraží Liverpool Street Station, kde si děti rozebraly anglické rodiny.

Sedmdesátileté výročí této události a stoleté narozeniny statečného muže inspirovaly k přípravě několika dalších akcí, které by měly mít i značný mezinárodní přesah. Ve dnech 26.–30. června se bude v pražském Kongresovém centru konat Konference o osudu židovského majetku a na ní bude také představen projekt WINTON TRAIN.

O co půjde? Společnost WINTON TRAIN, o. p. s., spolu s Českými drahami, a. s., a dalšími organizátory organizují repliku tehdejší jízdy dětí z Prahy do Londýna. Den před odjezdem tohoto vlaku se bude 31. srpna konat velké shromáždění Wintonových dětí a jejich potomků, studentů, umělců, politiků a dalších významných osobností veřejného života. V rámci tohoto setkání se uskuteční i světová premiéra hraného dokumentu Mateje Míňáče *Nickyho rodina* a budou předány ceny výhercům několika soutěží tématicky spojených s tímto výročím.

Druhý den, 1. září, 2009, se bude konat slavnostní odjezd vlaku, který bude sesta-

ven z historických vagonů první třídy a bude tažen parní lokomotivou z roku 1937. V soupravě devíti vagonů nebude chybět ani salonní vůz prezidenta Masaryka. V Německu, stejně jako ve Velké Británii, bude souprava tažena místními historickými lokomotivami. V průběhu několikadenní jízdy se budou konat nejrůznější společenská setkání a kulturní akce, o cestě bude natáčen dokumentární film. Pasažéry bude první, druhá či dokonce třetí generace dětí, které sir Nicholas Winton zachránil.

Čtvrtý den cesty bude vlak slavnostně přivítán na Liverpoolském nádraží v Londýně, kde se všichni sejdou se sirem Nicholasem Wintonem a scéna by měla připomenout situaci, která se odehrála přesně před

70 lety! Pak proběhne mezinárodní tisková konference, setkání s významnými osobnostmi z Velké Británie a celého světa. Bude také probíhat studentský festival filmů inspirovaný touto událostí a předání cen vítězným snímkům. Večer se bude konat na českém velvyslanectví v Londýně na počest sira Wintona slavnostní recepce.

Přáním všech organizátorů této mimořádné události je, aby další Winton Train s mladými lidmi a jejich uměleckými díly inspirovanými dobrem zamířil v budoucnosti i do ostatních evropských měst a stal se tradicí, která bude připomínat nezdolné odhodlání lidí věřit v dobro a aktivně se podílet na společné budoucnosti. O celé akci budeme dále informovat.

► Milan Kalina

Na pražském Petříně vzniká Sad zachránců

V úterý 19. května otevře organizace Hidden Child (Ukrývané dítě) ve spolupráci s pražským magistrátem a obecně prospěšnou společností WINTON TRAIN na pražském vrchu Petřín tzv. Sad zachránců. Ten vzniká revitalizací části petřínského parku a právě nyní se zde dosazují nové ovocné stromky.

Sad zachránců má být symbolickou připomínkou a památkou všech těch, kteří během druhé světové války pomáhali Židům. Datum 19. května není vybráno náhodně. V ten den totiž oslaví své sté narozeniny sir Nicholas Winton, který na začátku války odvezl z Prahy do Velké Británie 669 převážně československých dětí židovského původu. Tyto děti v bezpečí britských rodin přečkaly válku a zachránily si život. Většina dětí, které měly odjet dalším transportem 3. září 1939, už toto štěstí neměla. 1. září vypukla válka a většina dětí ze seznamu dalšího „záchranného“ transportu zahynula v německých koncentračních táborech.

Na počest sira Wintona vznikne v petřínském sadu studánka, která ponese jeho jméno a bude všem připomínat jeho úžasný čin.

Prohlášení Federace židovských obcí v ČR

Federace židovských obcí v České republice s rozhořčením odsuzuje zločin spáchaný 19. dubna ve Vítkově na Opavsku. Pokus o upálení romské rodiny způsobil těžké zranění rodičům. Jejich dvouletá dcera je v důsledku popálenin v ohrožení života.

Souhlasíme s prohlášeními politiků, když říkají, že zločin musí být rychle vyšetřen a viníci přísně potrestáni. Nesouhlasíme však s přístupem odpovědných politických činitelů k aktivitám neonacistů. Nesouhlasíme s tím, že iniciativy navrhuující změny ve shromažďovacím zákoně končí bez odezvy a neonacisté a rasisté mohou dále pochodovat ulicemi měst a obcí. Nesouhlasíme s tím, že kvůli neprofesionálnímu přístupu státních orgánů nebylo možné ukončit činnost Dělnické strany, která systematicky šíří etnickou nenávisť. Nesouhlasíme s tím, že kvůli neprofesionálnímu postupu Policie ČR byl osvobozen člověk, který by jinak kvůli svým antisemitským pro-

jevům byl soudně postížen. Tolerování činnosti rasistů a neonacistů znamená jejich podporu. Nejistota odpovědných institucí a neschopnost legislativně zabránit jejich aktivitám, které zahrnují, jak jsme toho svědky, i žhářství a snahu zabít, musí skončit. Obětem žhářského útoku vyjadřujeme solidaritu a nabízíme jim pomoc.

V Praze 20. dubna 2009

Za FŽO v ČR Jiří Daníček, předseda

K prohlášení se připojují: Židovská obec v Praze, František Bányai, předseda; Židovské muzeum v Praze, Leo Pavlát, ředitel

(Židovská obec v Praze poskytne obci Vítkov příspěvek ve výši 50 000 korun jako první pomoc při poskytování náhradního ubytování a potřebného vybavení.)

LITERATURA NEJEN S DAVIDOVOU HVĚZDOU

David Maškenazy, KOMU JE DNESKA DOBŘE?, 324 str., PASEKA, Praha 2009

Kohnova manželka Sára v noci zemřela. Pan Kohn zavolal doktora, aby vystavil úmrtní list. Doktor přišel, prohlédl nebožku, zavolal Kohna a začal mu vyčítat: „Pane Kohn, prosím vás, co to má znamenat? Vždyť ta vaše žena musela strašně trpět! Než zemřela, musela mít děsné bolesti. Musela si přece stěžovat. Proč jste mě nezavolal? Musela přece něco říkat!“

„No jó, říkala, že je jí nějak špatně, ale pane doktore, řekněte upřímně: Komu je dneska dobře?“

Těžko lze najít oblíbenější anekdoty než ty židovské. Mají jiskru, jsou kousavé, chytřé, ironické, s občasným hořkým podtónem. A těžko hledat jinou sortu vtipů, kterou by nakladatelé vydávali raději – s trochou nadsázky se totiž na uspořádání sbírky židovských anekdot nedá nic zkazit. Kniha *Komu je dneska dobře?* od autora, který se ukrývá pod pseudonymem **David Maškenazy** a tvrději odmítá zveřejnit své občanské

jméno, na první pohled nepřináší nic převratného. Autor sám se nijak neohání originalitou či revolučním přístupem a říká: „Byla to taková mravenčí práce. Hledal jsem, sbíral a překládal.“

Ve sborníku anekdot měl Maškenazy možnost uplatnit zkušenosti ze své práce historika, která obnáší právě trpělivé bádání v pramenech. V minulých letech se totiž zabýval zkoumáním genealogie židovské aristokracie, ale kniha anekdot je jeho první publikací se židovskou tematikou. „V historické knihovně jsem narazil na německou sbírku anekdot z počátku 20. století. A začal jsem horečnatě překládat. Dalšími zdroji pro mě byl internet anebo jen vtipy, které jsem kolem sebe zaslechl.“ vzpomíná Maškenazy.

Hned v úvodu knihy se autor vymezuje proti zakořeněnému přesvědčení, které připisuje Karlu Poláčkovi nepochybnitelné prvenství ve vydání sbírky židovských anekdot na českém území: „Již v roce 1913 byl v nakladatelství Šmíd a spol. v Soběslavi vydán soubor autorů Maxe Steina, V. Blažka a F. Suchého a v roce 1925 publikoval svůj soubor Otto Pick v Ústí nad Labem u nakladatele Bukače. Sbírkou židovských anekdot ovšem vycházely v Evropě již dříve,“ uvádí. Podle Maškenazyho jsou právě německé sbírky anekdot obsáhlejší a přínosnější než ty české.

Celkem 864 anekdot uspořádal do 24 tematických oddílů. Čtenář se může bavit nad vtipy, jež s větší či menší nadsázkou vyprávějí o židovském vztahu k manželství,

smrti, víře v rabínské zázraky nebo ke „gójům“. Právě poslední zmíněnou kategorii půvabně vystihuje anekdota, kdy se potká rabín s pruským důstojníkem.

„Nám,“ říká hrdě důstojník, „jde hlavně o čest, kdežto vám Židům jen o peníze.“ „To víte,“ odpovídá Žid, „každý touží po tom, čeho se mu nedostává.“

A vtipů, nad nimiž se smějete často i nahlas, je rozhodně víc. Příjemné osvěžení navíc představuje zařazení málo známých fórů, které si utahují z poměrně čerstvé a bolavé izraelské historie – třeba z šestidenní války nebo ze sporů se Sovětským svazem:

Pan Taufelbaum se chce vystěhovat ze Sovětského svazu do Izraele. Úředník ho přemlouvá: „Pročpak se chcete vystěhovat? Žijete přece v socialistické demokracii. Jste chráněn před odíráním a intrikami kapitalistů. Tady můžete klidně spát.“

„Naspanej jsem už dost. Teď bych se chtěl najíst!“

Kniha svým rozsahem a záběrem možná trochu klopýtá vedle publikací, jako jsou *Velká kniha židovských anekdot*, již sestavil Eduard Světlík (Academia, 2002), nebo *Židé zertují* od ruského autora Leonida Stoloviče (Doplňek, 2001). První zmiňovaná se může pochlubit velkým množstvím vtipů z různých životních situací a druhá uvedená zas kromě anekdot nabízí i citáty slavných židovských osobností, aforismy nebo verše. Ovšem pro „začátečníky“, kteří do tajů židovského humoru teprve pronikají, je Maškenazyho kniha znamenitým startem. Mohou si na ní vytříbit jemná čidla pro nadsázku a zjistit, kolik sarkasmu jsou schopni vstřebat.

A ještě jednu ukázkou pro dobrou náladu:

Chudý Žid, který má doma mnoho hladových dětí, prosí Boha, aby udělal zázrak a nechal ho vyhrát v loterii. „Dobrý Bože,“ slibuje, „když vyhraji sto tisíc, věnuji padesát tisíc na dobročinné a zbožné účely.“ Za poslední peníze si koupí los – a skutečně! Bůh učinil zázrak a chudák Baruch vyhrál padesát tisíc.

„Děkuji ti, dobrý Bože,“ vykřikne Baruch a padne na kolena. „Děkuji, žes vyslyšel mé prosby. A jak vidím, těch slíbených padesát tisíc sis již strhnul předem.“

BAROKNÍ ČLOVĚK A JEHO SVĚT, 326 str., VYŠEHRA D PRAHA

V dubnovém čísle jsme představili zajímavý editorský počín nakladatelství Vyšehrad, které vydalo v edici Člověk a jeho svět publikace, které se věnují určité historické epoše a v několika oddílech od renomovaných italských, anglických, španělských a francouzských historiků ukazují běžný život tehdejších lidí. V naší rubrice jsme z této edice představili egyptského, řeckého, středověkého a renesančního člověka. Nyní

se seznámíme s publikací *Barokní člověk a jeho svět*.

Editorem publikace je známý italský historik Rosario Villari, který s velkým citem pro popisované období vybral kapitoly nazvané Státník, voják, finančník, sekretář, povstalec, kazatel, misionář, řeholnice, čarodějnice, vědec, umělec a měšťan. V těchto dvanacti kapitolách se čtenář dozví vše podstatné o jejich charakteristických rysech, zjistíme, co bylo pro ně důležité, jaké měli problémy, starosti, ale také čím se bavili a jak trávili volný čas. Typické pro baroko jako epochu protikladů je, že jednotlivé studie často tvoří jakési opozice rozehrané mezi světlem a stínem: sekretář coby věrný nástroj vládnoucí moci tak stojí vedle povstalec, který převrací stávající pořádek společnosti, jako dva typy žen „věku andělů a ďáblů“ vedle sebe stojí řeholnice a čarodějnice. První a závěrečná kapitola věnovaná státníku a měšťanovi přináší kontrast mezi sférou vysoké státní politiky a důvěrně známým prostorem „obyčejného života“ střední třídy.

Pro naše čtenáře je tato publikace velmi cenná, protože to bylo právě období baroka, které zanechalo nejvýraznější stopy na tváři české krajiny, ale podstatně ovlivnilo i duchovnost a mentalitu v českých zemích.

Artur RIMBAUD, CESTOU BEZ KONCE, 90 str., VYŠEHRA D PRAHA 2008

Rimbauda (1854-1891) není nutno představovat, patří mezi geniální autory, kteří tvoří základy monumentální stavby moderní francouzské poezie. Básník, který mezi svým patnáctým a jedenadvacátým rokem napsal básně, jež jsou dodnes považovány za ty nejskvělejší ve francouzském jazyce. Poté spálil své rukopisy a brzy úplně skončil s poezií. Odjel do ciziny. V habešském Hararu vedl obchod se zbraněmi. V sedmatřiceti letech zemřel na následky zhoubné nemoci.

Jeho nejvýznamnějším překladatelem u nás byl Vítězslav Nezval. V osmdesátých letech 20. století se k němu rozsáhlou básnickou skladbou „*Zbraně pro Erató*“ přihlásil Karel Kryl.

V překladu Gustava Frankla vyšla knížka básní v edici Verše nakladatelství Vyšehrad ve formě kapesní, „dárkové“ publikace. Gustav Frankl také jednotlivé básně vybíral, přeložil a napsal doslov. A učinil to s velkým citem a respektem k Rimbaudovu originálu.

► Milan Kalina

stručný průvodce židovskou modlitbou

AMIDA – עמידה

2. část

Minule jsme si vysvětlili, jaká je struktura ústřední části židovské modlitby – amidy. Řekli jsme si rovněž, že se liší amida pro svátky a všední dny a seznámili jsme se s její kratší – sváteční podobou. Dnes si tedy povíme, jak vypadá amida pro všední den.

Připomeňme si, že první tři a poslední tři požehnání jsou vždy stejná. Podrobněji se tedy dnes budeme zabývat pouze střední částí amidy, která ve všední den obsahuje celkem třináct požehnání.

Struktura amidy pro všední den (šmone esre)
[str. 84 v siduru Hegjon Lev]:

- 1. Avot אבות** (Otcové)
- 2. Gvurot גבורות** (Mocné činy)
- 3. K'duša קדושה** (Posvátnost, svatost)
- 4. Da'at דעת** (Poznání) nebo **Bina בינה** (Porozumění) [str. 86]: poděkování a zároveň prosba o dar moudrosti a porozumění; na konci šabatu a svátků vkládáme ještě připomínku darování Tóry a oddělení Izraele a národů, svatého od všedního (podobné téma jako při havdale)
- 5. T'suva תשובה** (Návrat) [str. 86]: termín *t'suva* se rovněž překládá jako „pokání“, doslovně však znamená „návrat (k Hospodinu)“: prosba o to, abychom dokázali dodržovat učení Tóry
- 6. Slicha סליחה** (Odpuštění) [str. 87]: stejně jako většina ostatních požehnání je zároveň prosbou za něco a zároveň poděkováním Hospodinu za to, že nám to dopřává – v tomto případě odpuštění za naše špatnosti a pochybení
- 7. Ge'ula גאולה** (Vykoupení) [str. 87]: prosba o vykoupení, má se za to, že tato modlitba byla sestavena v době Makabejských
- 8. Refu'a רפואה** (Uzdravení) [str. 87]: prosba o uzdravení nemocných. Do standardního textu je možné vložit osobní prosbu za uzdravení konkrétní osoby. V tradičních verzích končí text slovy „uzdravuješ nemocné Izraele“, reformní verze toto omezení opouští a vidí Hospodina jako toho, jenž uzdravuje všechny nemocné.
- 9. Birkat ha-šanim ברכת השנים** (Požehnání let) [str. 88]: oslava Hospodina jako toho, jenž vládne přírodními silami a je tudíž i dárcem úrody. Uprostřed se text liší podle ročního období – v zimě, která je v Izraeli obdobím dešťů, se vkládá prosba o dostatek vláhy.
- 10. Kibuc galujot קיבוץ גלויות** či **kibuc nefucot קיבוץ נפוצות** (Shromáždění vyhnanců, diaspory) [str. 88]: tradiční hebrejské označení diaspory – *galut* – znamená doslova „exil“. Po dvě tisíciletí se Židé modlili za návrat z *galutu* do *erec Jisrael*. Dnes tuto možnost Židé mají, mnozí ji však nevyužívají, neboť se ve svých domovských

zemích necítí jako v exilu. Proto mnozí (včetně siduru Hegjon Lev) raději nahrazují termín *galut* slovem *tfucot*, což více odpovídá významu řeckého slova diaspora, tedy rozptýlení. Modlitba nicméně většinou zůstává, neboť možnost žít v *erec Jisrael* je zásadní i pro Židy, kteří ji osobně nevyužijí. Některé sidury (například americký reformní Gates of Prayer, o němž jsme psali v Maskilu č. 10–11/5768) ovšem tuto část amidy mění vzhledem k tomu, že původní prosba o shromáždění diaspory byla vznikem Státu Izrael naplněna. Gates of Prayer konkrétně místo tradiční prosby obsahuje modlitbu za osvobození všech utlačovaných.

- 11. Hašavat ha-mišpat השבת המשפט**, případně **C'daka u-mišpat צדקה ומשפט** (Ustanovení práva, spravedlnost a právo) [str. 88]: prosba o nastolení spravedlnosti – konkrétně o spravedlivé soudece, ovšem s vědomím toho, že jediným skutečně spravedlivým vládcem je sám Hospodin.
- 12. Avela עולה** (Svévole) [str. 89], jinde například **Machnia zedim** (Ponížení vzpurných): o účelu a skutečném významu této části amidy bylo již mnoho napsáno. Řekněme si tedy velmi zjednodušeně, že ji ve 2. století o. l. sestavil Šmuel ha-katan na žádost známého Rabana Gamliela. Jedná se vlastně o zatracení zpupných vládců (kteří utiskují a pronásledují Židy) a rovněž zrádců (informátorů) z řad vlastní komunity. Reformní sidury se většinou přiklánějí k mírnějším variantám textu – odsuzování nejsou zlí a hříšní, ale například „zbloudilí“, nikoliv svévolníci a zlí, ale svévole a zlo jako takové.
- 13. Ha-cadikim הצדיקים** (Spravedliví) [str. 89]: prosba za spravedlivé a zbožné, vyjádření jistoty, že Hospodin je jejich oporou
- 14. Binjan Jerušalajim בנין ירושלים** či **Bone Jerušalajim** (Zbudování Jeruzaléma) [str. 89]: prosba o zbudování a udržení Jeruzaléma
- 15. Ješu'a ישועה** (Spása) [str. 90]: tradiční verze zde připomínají Mesiáše, potomka Davidova. Reformní judaismus ovšem většinou opouští ideu Mesiáše jako osoby a přiklání se spíše k představě mesiášské doby – doby, kdy bude nastolena spravedlnost a mír na celém světě. Tento odlišný pohled na spásu reflektují i texty v reformních sidurech, kde Mesiáš nebývá zmiňován.
- 16. Šome'a tfila שומע תפילה** (Jenž slyší modlitbu) [str. 90]: prosba za vyslyšení našich modliteb
- 17. Avoda עבודה** (Služba)
- 18. Hoda'a הודאה** (Poděkování)
- 19. (Birkat) šalom שלום** (ברכת) (Mír)
- + **Elohaj necor אלהי נצור** (Bože můj, zdrž můj jazyk od zlořečení...)

► Připravila Kateřina Weberová

Věštník Maskil – registrace MK ČR č. E. 14877

Vydává židovská kongregace Bejt Simcha, přidružený člen Federace židovských obcí ČR, Mánesova 8, 120 00 Praha 2, Česká republika, IČO: 61385735, tel./fax: 222 251 641, 724 027 929, e-mail: redakce.maskil@maskil.cz. Maskil vychází měsíčně za laskavé podpory Ministerstva kultury ČR, Federace židovských obcí v ČR, Nadačního fondu obětem holocaustu a The Dutch Humanitarian Fund (JHF). Zájemci mohou přispět na vydávání věstníku libovolnou částkou na bankovní účet: 86-8959560207/0100 u Komerční banky, variabilní symbol: 88888 (5x8), Manipulační poplatek 10 Kč. Redakce: Milan Kalina, Kateřina Weberová. Redakční rada: Michal Forší, Jitka Nováková. Ilustrace: Lucie Lomová. Předtisková příprava a tisk: Typografické studio Trilabit, s. r. o., Vodčická 36, Praha 1. Uzávěrka tohoto čísla 12. 4. 2009. Uzávěrka příštího čísla 15. 5. 2009.